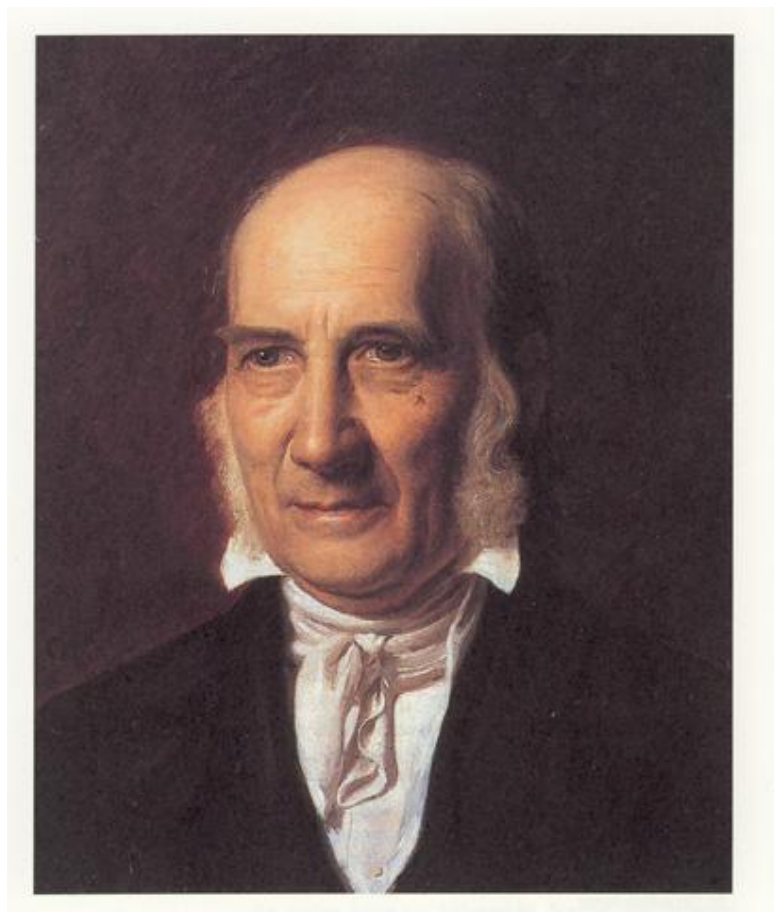

16 KERNESALMER AF N.F.S. GRUNDTVIG

UDVALGT
OG KOMMENTERET
AF FEM FRA
grundtvigskforum

FORORD

I 2008 er det 225 år siden Grundtvig blev født. Samtidig er året blevet udnævnt til at være *Sangens År*. Det har givet anledning til, at [grundtvigskforum](#) vil inspirere til et landsomspændende salmesangsprojekt, hvor Grundtvigs salmer tages op til fællessang, korsang og samtale. Vi mener at have erfaret, at moderniteten har fjernet os fra Grundtvigs salmer og i nogen grad har gjort dem uforståelige for moderne mennesker. Det er ikke salmernes skyld. Det er heller ikke tidens eller menneskers skyld. Man kan måske sige, at det er udviklingens skyld; men den er jo som den er.

Vi vil prøve at råde bod på denne situation dels ved at inspirere til at synge salmer af Grundtvig på nye måder og med nye melodier i kor og i fællessang og dels ved lægge op til samtale om salmerne ved oplysninger om og fortolkning af nogle centrale salmer.

Det er sådanne samtaler, dette hefte skulle inspirere til. Kommentarerne er udarbejdet af fire styrelsesmedlemmer fra [grundtvigskforum](#) plus lederen af Grundtvig Akademiet. Der er ikke opstillet nogen kriterier for, hvordan kommentarerne skulle være, og derfor er de da også meget forskellige. Dog er man blevet bedt om at begrænse sig til højst et par A4 sider. Vi håber, de kan bruges som oplæg til samtaler og studiekredsarbejde. Det har stået klart, at salmer er beregnet til at synge, og at netop Grundtvigs salmer sigter på menighedens fællessang ved gudstjenesten. Kommentarerne og samtalerne skulle derfor gerne give endnu større glæde ved at synge ved søndagens gudstjeneste, hvor disse salmer ofte er repræsenteret.

Endelig skal det nævnes, at hele salmesangsprojektet har taget udgangspunkt i Grundtvigs digt fra 1824 *De levendes land*, idet denne tekst står centralt i Grundtvigs forfatterskab både i relation til opgaven med at forstå Grundtvigs salmer, samtidig med at den indeholder mange elementer af biografisk, mytologisk, litterær og teologisk interesse. Dermed kan teksten være en hjælp til indtrængen i andre af Grundtvigs salmer. Blandt andet derfor er en kommentar til dette digt også med her og underlagt de samme vilkår for begrænset længde som de andre.

De fem kommentatorer er: Kirsten M. Andersen, Marianne Christiansen, Jørgen Demant, Henrik Wigh-Poulsen og Arne Ørtved.

10 Alt hvad som fuglevinger fik

Mel.: Thomas Laub 1915

1 Alt hvad som fuglevinger fik,
alt, hvad som efter fugleskik
med sanglyd drager ånde,
lovsynge Gud, for han er god,
han i sin nåde råder bod
på støvets ve og vånde.

2 Min sjæl, du har af alt på jord
i tanken og din tunges ord
de allerbedste vinger,
og friest er dit åndefang,
når dybt du drager det i sang,
så højt i sky det klinger.

3 Hvad er vel og på jorderig,
der sammenlignes kan med dig
i trangen til Guds nåde?
Og det var dig, den ledte om,
da med vor Herre hid den kom
på underligste måde.

4 Så vågn da op, min sjæl, bryd ud
med lovsangs røst, og pris din Gud,
din skaber og genløser,
som så til dig i nåde ned
og over os sin kærlighed
med Trøsteren udøser!

5 Og sig det til hver fugl på jord,
og sig til alle englekor,
hvis sang livsaligst klinger,
at du med dem i væddestrid
vil prise Gud til evig tid
for ånde, røst og vinger!

N.F.S. Grundtvig 1851

Alt hvad som fuglevinger fik

Det er ingen overdrivelse, at Grundtvigs indtog i den danske salmetradition har karakter af en sangerdyst, en poetisk kamp for at tilvejebringe et nærvær, der gør en ende på de uoverstigelige skel mellem dengang og nu, mellem himmel og jord. I den dyst er sangen mediet, der forbinder alt oppe og nede, mennesker, fugle og engle.

Denne salme er en lovsang, en lovprisning af Gud, som Skaber og Forløser. Salmen er digtet som en invitation til alle vingede væsner om at synge med. En enkelt metafor: *åndefang* binder det hele sammen. Så let! Salmen er intet mindre end en poetisk genistreg pga. kompositionen af billedsproget, orkestreret og styret af ordet: *åndefang*, (v.2). Grundtvig gav det ord en ny betydning, løftede det poetisk ved at vække de billeder, som findes i det. Oprindeligt betød *åndefang*, det at få vejret eller blot et gisp (jf. Brorson DDS nr. 45.3;190, 5)). Hos Grundtvig bliver ordet *åndefang* et virksomt billede, der konkret forbinder: *åndedrag* og *vingefang*, hvorved det bliver fremstillet overbevisende, at mennesket ved sin sjæl er et vinget væsen på linie med fugle og engle. (Det er i den samme periode Grundtvig ændrer i salmen 'Sov sødt, barnlille' (674 v. 4) fra solstråle-vinger til *åndedræts-vinger*.)

I 'Alt hvad som fuglevinger fik' er billedet på færde med det samme. Fuglen kan flyve højt i kraft af sine vinger, og Grundtvig skaber det billede, at fuglene synger, når de trækker vejret. Fugle kan også være stille, men med sammensætning af vinger og det syngende *åndedræt* fremmaner Grundtvig et billede, hvor fuglene repræsenterer skaberværket, der spontant lovsynger Gud for sin godhed og frelsergerning: han har gjort en ende på skabningens pine.

Mennesket er noget for sig i forhold til dyrene. Overalt hvor Grundtvig kan komme til det, fremhæver han menneskets frie ånd, som

er ordet. Sproget er menneskets *åndefang*. Som fuglene har vinger har mennesket sin sjæl. Mennesket er frit, som et tænkende og talende væsen. De ord som mennesket kan frembringe er menneskets vinger. Tanken om at menneskets sjæl er friest, når det trækker vejret dybt for at synge:

'Og friest er dit *åndefang*, /når dybt du drager det i sang, /så højt i sky det klinger' – rummer en tankegang, som har den gammeltestamentlige skabelse som sin baggrund. Mennesket er en levende sjæl, fordi Gud har indblæst sin livsånd i det. Forestillingen er helt konkret, at mennesket er levende, indtil Gud trækker sin livsånd tilbage og mennesket igen synker ned i den jord, hvorfra det er taget. Grundtvigs poetiske sammenstilling af frihed, ånd og sang fremstiller, at mennesket, som skabning, er friest, når det lovsynger Gud. Mennesket kender sig selv som en Guds skabning, når det synger ord, med sit *åndefang* svinger sig op og i samme handling indrømmer, hvor *åndedrættet*, dvs. livsånden, udgår fra.

Det midterste 3. vers uddyber vilkåret for menneskets sjæl. Med en bestemmelse, som Grundtvig gerne bruger i andre sammenhænge, er sjælen, den indblæste livsånd, og sproget udtrykt frit i tanke og ord, er menneskets sjæl en trang til kunne være efter sin bestemmelse, dvs. kunne udtrykke Guds billede. Men det er hverken nemt eller lige til. Menneskets er også frit til at sætte friheden over styr, efterligne tankeløst, hyle med i koret, i stedet for at vove at tale ud fra tankens klarhed eller følge sit hjerte. Derfor hævder Grundtvig: der er intet på jorden, der kan sammenlignes med mennesket i dets trang til Guds nåde, fordi det er mennesket, der pga. af sin mulige frihed, har behovet. I sammenhæng hermed udtrykker anden halvdel af 3. vers den kristne tros mysterium, at den nåde, som mennesket trænger til, på underligste måde blev bragt i stand, da Gud søn kom til jord. Betydningen af 'Og det var dig, den ledte om', må være, at det var menneskesjælen, Gud i sin handling ledte efter.

Underligt og forunderligt er det. Gud kan ha' viljen til at komme mennesket nær, men han kan og vil ikke tvinge det. Det underlige er for Grundtvig ligeledes forbundet med sproget. Ordet som mennesket kan lytte til, smage på, lade slå rod i hjertet, selv formulere for at sige noget til hinanden, afslører at ordenes magt og udsigelseskraft ligger dybt i vores tro.

Således forløst, fortsætter vers 4 med en appel til sjælen: Vågn op! Som fuglene spontant bryder ud i fuglesang, hver gang de ånder (v.1), på samme måde, må mennesket spontant bryde ud i sang og bruge sin røst til at takke Gud for den genskabte verden. Grundtvig har en særlig evne til med lethed i få verselinier at samle hele trosbekendelsen. Således også i fjerde vers. Skaber og genløser har i sin nåde været på jorden: 'som så til dig i nåde ned', og er fortsat nærværende med Helligånden, som trøster, når Gud udøser sin kærlighed.

Hvad hjertet er fuldt af løber munden over med: 'Sig det til hver fugl på jord', Mennesket må ha' det med ord, som fuglen har det, der ånder, når den synger. Det ord, der på forunderlig vis rækker fra himmel til jord er blevet bekendt i vers 3-4. Her efter kan mennesket med sit ord invitere fugle og alle englekor til en væddestrid om at prise Gud til evig tid. Salmen har gjort noget ved den syngende menighed. Den har lagt de ord på tungen, som gør, at livet på ny kan fremstå som gudgivet og skønt på trods af død og pine. Fuglene kan bare synge, i salmens poetiske fysiognomi, kan de slet ikke lade være. Mennesket må først trøstes. Mennesket bærer Guds billede, men det må høre det ord og digt, for at det kan føle det og se det.

Ved at gøre ordet *åndefang* til et virksomt billede i et poetisk univers med andre vingede væsner, forenet i at fylde himmelrummet med sang har Grundtvig med et enkelt billedsprog rejst en katedral af sanglyd – et genlydsrum, og dermed fornyede han salmegenrens funkti-

on. I en vis forstand kan man sige, at Grundtvig rækker bagom reformationen til middelalderens musikalsk teologiske forestilling om kirkemusikken som bindeled mellem himmel og jord, om lovsangen som en efterligning af englenes himmelske sang eller lige frem som en sammensmeltning af englenes og munkenes sang. En tankegang der i sin gamle form anså musikken for at være en afspejling af den kosmiske orden, og en tilsvarende opfattelse af kirken som det sted, hvor den orden fandtes, fordi kirken var en manifestation i verden af Guds forsyn. Når dette motiv vender tilbage i Grundtvigs salmedigtning vender det ikke uden videre tilbage til det gamle. Det vinder frem som en inspiration til forandring. Hos Grundtvig vinder denne musikalsk-teologiske forestilling om musikkens funktion frem i form af en poetisk og vokal-teologisk forestilling om sangens magt. Grundtvig sætter sin lid til poesiens evne til at bevæge, igennem den bliver salmens ordlyd til skaberord på den syngendes tunge.

Poetisk gøres det synligt for fantasien, mennesket er en skabning med rod i himlen og hjemme på jorden.

Kirsten M. Andersen

41 Lille Guds barn, hvad skader dig

Mel.: Dansk folkemelodi 1814

1 Lille Guds barn, hvad skader dig?
Tænk på din Fader i Himmerig!
Han er så rig, han er så god,
ingen kan stå hans magt imod.
O, Gud ske lov!

2 Føden og klæden, hus og hjem,
skulle Guds børn gå vild om dem?
Mennesket lever af Guds ord,
hjemme har børn, hvor fader bor.
O, Gud ske lov!

3 Fuglen i skov, på mark og fjeld
synger i gry og så i kvæld,
sover så sødt på kampesten
som under tag på kvist og gren.
O, Gud ske lov!

4 Ikke den pløjer eller sår,
lægger ej op fra år til år,
dog hvor bønder af hunger dø,
finder den lille fugl et frø.
O, Gud ske lov!

5 Yndig er blomsten klædt og boldt,
dejligst at se på fjeldet goldt,
ikke den spinder, ej den syr,
dronning er dog dens dragt for dyr.
O, Gud ske lov!

6 Blomst kommer op, og blomst går ud,
hvad er vel den for Himlens Gud
noget at regne mod de små,
som for hans åsyn evig stå!
O, Gud ske lov!

7 Lille Guds barn i verden her,
hold dig da til din Fader nær!
Spørg om hans magt og kærlighed,
stol kun på ham og hvil i fred!
O, Gud ske lov!

8 Føden og klæden nok du får
af ham i morgen som i går.
Og når hans sol for dig går ned,
arver du al hans herlighed.
O, Gud ske lov!

Matt 6,25-34

N.F.S. Grundtvig 1855-56.

Lille Guds barn hvad skader dig

Vær ikke bekymrede for jeres liv, hvordan I får noget at spise og drikke, eller for, hvordan I får tøj på kroppen. Er livet ikke mere end maden, og legemet mere end klæderne? Se himlens fugle; de sår ikke og høster ikke og samler ikke i lade, og jeres himmelske fader giver dem føden. Er I ikke langt mere værd end de? Hvem af jer kan lægge en dag til sit liv ved at bekymre sig? Og hvorfor bekymrer I jer for klæder? Læg mærke til, hvordan markens liljer gror; de arbejder ikke og spinder ikke. Men jeg siger jer: End ikke Salomo i al sin pragt var klædt som en af dem. Klæder Gud således markens græs, som står i dag og i morgen kastes i ovnen, hvor meget snarere så ikke jer, I lidettrøende?

Sådan siger Jesus i Bjergprædikenen i sin berømte opfordring til ubekymrethed (Matt. 6, 24-30): Se på himlens fugle og markens liljer – når Gud har sådan en omsorg for dem, hvordan kan I så tro, at han ikke skulle have endnu mere omsorg for jer, er hans børn? Så lad være med at bekymre jer for dagen i morgen.

Det lyder så enkelt – og det er det vel også – og det er så svært. Grundtvigs salme ”Lille Guds barn” er på samme måde på én gang barnligt enkel – og er stadigvæk en af de første salmer, børn lærer – og barsk i konfrontationen med det vilkår, som altid ligger bag vores frygt for dagen i morgen: Døden.

Enkeltheden ligger i den strofiske form, den lette og viseagtige melodi, i det lidt hverdagsagtige omkvæd ”O, gud ske lov!”, og i selve udgangspunktet og afslutningen, hvor den, der synger, bliver tiltalt af salmen: ”Lille Guds barn”.

Dermed begynder og slutter Grundtvig med svaret på spørgsmålet: Hvordan skal man dog kunne lade være med at bekymre sig for livet? Det meste af al menneskelig aktivitet går jo netop ud på at sikre sig over for dagen i morgen, dybest set i frygt for døden.

Svaret er: Det eneste, der kan løfte bekymringen væk fra menneskelivet, er tilliden til, at du er Guds barn. Lille – men lille på den gode måde, lille som et elsket barn, der tør forvente omsorg og kærlighed, lille som et dåbsbarn.

Alting begynder og slutter i tilliden til dåbens tilsagn ”Du er Guds elskede barn”. Den tillid giver bogstavelig talt salmen form: Den begynder og slutter med at kalde os ved barne-navnet – på samme måde som i salmen ”Sov sødt, barnlille”, hvor fuglen og blomsterne også er med i første vers for at minde om himlens fugle og markens liljer og ubekymretheden. Tilliden til dåben som eksistensgrundlag er bærende i utallige af Grundtvigs salmer – f.eks. DDS 379, 388, 407, 441, 443, 444, 445, 586.

Når begyndelsen og slutningen en gang for alle er givet i tilliden til, at vi i forhold til Gud er elskede børn, så kan bjergprædikenens opfordring til ubekymrethed udfoldes. Så bliver den ikke et overmenneskeligt krav, men tværtimod en trøst og opmuntring. Du skal ikke bekymre dig – ikke fordi det er forbudt, men fordi du ikke behøver. Du skal ikke frelse dig selv. Du er frelst, og du bliver frelst, og du kommer frelst igennem.

Salmen er holdt i du-form – som tiltale, ligesom Jesu tale, men i salmen altså i ental: Du enkelte, lille menneske.

Det betyder en større inderlighed og trøst, fordi frygt og bekymring netop lever af, at man er alene med den. Salmen taler ind i ensomheden.

Salmen er som alle Grundtvigs salmer gennemsyret af bibelhenviisninger, skjulte eller åbenlyse, samtidig med, at der tales direkte til den menneskelige erfaring.

Den begynder i påmindelsen: ”Tænk på din Fader i himmerig” – som det er hele Bjergprædikenens røde tråd: Tænk på Guds nåde og kærlighed, og se så at finde ud af at leve i lyset af den. Henviisningen til Guds almagt er på engang et ekko af lovsangene i Det Gamle Testamente og af Paulus, når han siger:

”Hvad er der mere at sige? Er Gud for os, hvem kan da være imod os” (Rom 8, 31) Og så opremser Paulus alle de frygtelige ting, der kan komme over mennesker, men tilføjer triumferende, at uanset hvad der sker, kan intet skille os fra Guds kærlighed.

Den samme tillid *på trods* af verdens barske vilkår, der gør sig gældende i ”Lille Guds barn, hvad skader dig”. Der er ikke tale om, at Guds børn lever et sikret, succesrigt liv, men om, at de i alle forhold er Guds børn – og derfor må øve sig i ikke at bekymre sig for dagen og vejen.

”Føden og klæden, hus og hjem” i 2 vers er tydeligvis ikke materielt ment, for maden er Guds ord, og hjemmet er Faders hus – Himlen, det evige liv, som er at kende Gud, (Joh 17, 3). Hus og hjem er barneforholdet til Gud.

Så fremhæves fuglen – tilsyneladende for dens udsathed og nøjsomhed, men måske nok mere som billedet på den opfordring, som Bjergprædikenens opfordring til ubekymret-hed munder ud i: ”...søg først Guds rige og hans retfærdighed, så skal alt det andet gives jer i tilgift (Matt 6,33)”: Den finder et frø, selv der, hvor dem der har haft mulighed for at sikre sig og bygge lader (jf. Luk. 12,13-21 om den rige bonde) dør af sult. Det frø kunne godt tænkes at være frøet fra lignelsen om Himmeriget, der ligner det mindste lille sennepsfrø, men vokser op til et helt træ, hvor himlens fugle bygger rede i dets grene (Matt 13,31-32) – fuglen illustrerer, hvad det vil sige ikke at tjene mammon, pengenes og rigdommens gud, men derimod at søge Guds rige i det små. På den måde væver Grundtvig Jesu billede sammen med andre billeder fra hans lignelser, så der opstår et fortættet billede af både bibelske tråde og umiddelbar naturerfaring.

Og blomsten, der kommer op og går minder både i skønhed og forgængelighed om Salme 103 i Det Gamle Testamente om menneskets lod, der er som græsset og markens blomster – forgængeligt. Men så kommer påstanden (Jesu) at et menneskebarn er mere værd for

Gud end en blomst – faktisk en påstand som ikke ethvert moderne økologisk bevidst menneske kan sluge med god samvittighed: Skulle mennesket være mere værd end resten af naturen? Men svaret giver sig selv, hvis det er ens eget barn, man taler om. I kærligheden får mennesket sin værdi – og Jesus påstår, at Guds kærlighed gør hver enkelt barn mere værd end markens blomster: ”Se til at ikke ringeagter en af disse små. For jeg siger jer: Deres engle i himlene ser altid min himmelske faders ansigt. For Menneskesønnen er kommet for at frelse det fortabte”, siger Jesus et andet sted (Matt 18, 10-11), og også det billede på kærlighed til de mindste – at hvert menneskebarn er repræsenteret ved en engel, der står for Guds åsyn og har hans opmærksomhed, - er vævet med ind i salmen.

Og sluttes salmen i dåbsnavnet ”Lille Guds barn”: Stol kun på ham og hvil i fred”. Der er jo en dobbelthed i det udtryk: Lev i en hvilefuld tillid – men i dagligsproget er det et udtryk for døden.

Og det er da også i livetaget med døden, salmen ender: Engang skal du dø, så sikkert som amen i kirken og solnedgangen, og også der er du Guds barn og arving til Guds herlighed – hvad det så vil sige, vil vise sig. Det behøver du heller ikke bekymre dig om.

Marianne Christiansen

74 Vær velkommen, Herrens år,

Mel. A. P. Bergren

1 Vær velkommen, Herrens år,
og velkommen herhid!
Julenat, da vor Herre blev fød,
da tændte sig lyset i mørkets skød.
Velkommen, nytår, og velkommen her!

2 Vær velkommen, Herrens år,
og velkommen herhid!
Påskemorgen, da Herren opstod,
da livstræet fæsted i graven rod.
Velkommen, nytår, og velkommen her!

3 Vær velkommen, Herrens år,
og velkommen herhid!
Pinsedag, da Guds Ånd kom herved,
da nedsteg Guds kraft til vor skrøbelighed.
Velkommen, nytår, og velkommen her!

4 Vær velkommen, Herrens år,
og velkommen herhid!
Herrens år med vor Guds velbehag
nu bringer os glæde hver Herrens dag.
Velkommen, nytår, og velkommen her!

Dansk adventssalme (1556)
N.F.S. Grundtvig 1849

Vær vel kommen Herrens år

I det første nummer i adventstiden 1849 af Dansk Kirketidende kunne man læse en gammel adventsvise fra midten af 1500-tallet, som folkemindesamleren Svend Grundtvig havde fundet frem. Den var på 10 vers og gennemgik ikke blot alle kirkeårets højtider; men også de mere folkelige festdage i årets løb. Deraf de mange vers.

Søndagen efter, altså 1. søndag i advent, fik menigheden i Vartov kirke et salmeblad stukket i hånden med en ny adventssalme af Grundtvig. Forlægget er så tydeligt den gamle adventsvise med samme omkvæd. Det får stå hen, om det er Svend, der har givet sin far et tips, eller om han selv har fundet den frem. Han havde jo sin næse alle steder - ikke mindst i de folkelige overleveringer - for at finde ny inspiration.

Man hører ofte jammer over de mange vers i Grundtvigs sange og salmer; men han mestrede også den korte koncentrerede form, hvilket hans adventssalme netop er et eksempel på. Den gamle vises 10 vers er her blevet til 4; og det er rent ud sagt utroligt, hvad det lykkes ham at få med. Han har kun to linjer til rådighed i hvert vers, idet den første og de to sidst linjer er optaget af omkvæd.

Salmen bevæger sig fra nat over morgen til den klare dag, fra vinter over foråret til den høje sommer, fra fødsel over død og opstandelse, fra jul over påske til pinse, for til sidst at samle det hele op i et vers for det kommende år.

Vi starter julenat med Jesusbarnets fødsel. Midt i vinterens mørke tændes et lys for resten af året. Med påskemorgens frembrud får vi så opstandelsen, hvormed det nye livstræ skyder frem af graven. Livstræet stod ellers i Edens Have; med opstandelsen er en ny paradistid brudt igennem.

I 3. vers er det blevet dag, og det er blevet sommer; men først og fremmest er det blevet

pinse. Det er tit svært at forklare, hvad pinsen egentlig går ud på. Det problem har Grundtvig ikke her. Poesien er ofte bedre til at udtrykke det uudsigelige. På pinsedagen kom Guds Ånd herved. Så enkelt er det; og den ånd gav kraft til *vor skrøbelighed*. Denne forunderlige kraft som forkyndelsen af Kristus blev udstyret med, så den kunne brede sig udover verden og skænke mennesker tro og håb.

Dette evangelium kan nu følge os året igennem som en påmindelse om og tilsigelse af *Guds velbehag*, og just dette velbehag kan bringe os glæde hver Herrens dag, altså ved søndagens gudstjenester. Derfor synges der da også i hvert vers: *Velkommen, nytår, og velkommen her*.

Arne Ørtved

78 Blomstre som en rosengård

Mel.: J.P.E. Hartmann 1861

1 Blomstre som en rosengård
skal de øde vange,
blomstre i et gyldenår
under fuglesange!
Mødes skal i stråledans
Libanons og Karmels glans,
Sarons yndigheder.

2 Ryste mer ej noget knæ,
ingens hænder synke,
skyde hvert udgået træ,
glatte sig hver rynke,
rejse sig det faldne mod,
rinde let uroligt blod,
frygt og sorg forsvinde!

3 Herren kommer, Gud med os!¹
Troen på ham bier.
Byde vil han Fjenden trods
som sit folks befrier.
Alt betales på ét bræt:
Fjenden sker sin fulde ret,
folket dobbelt nåde.

4 Skæres for den sorte stær
skal da øjne mange,
døve øren fjern og nær
høre frydesange!
Som en hind da springer halt,
Stammer², som for målløs gjaldt,
løfter klart sin stemme.

5 Så i Herrens helligdom
grant Esajas spå'de,
tiden randt, og dagen kom
med Guds lys og nåde,
med den Guds og Davids søn,
som gør end, i lys og løn,
Paradis af ørke.

6 Ære med vor høje drot,
med hans Ånd tillige!
Sammen de gør alting godt
i vort Himmerige;
døve, selv på gravens bred,
øren får at høre med,
stummes læber sjunge.

7 Højt bebude gyldenår
glade nytårssange:
»Blomstre som en rosengård
skal de øde vange.
Mødes skal i stråledans
Libanons og Karmels glans
Sarons yndigheder.

Es 35,1-6

N.F.S. Grundtvig 1837.

¹ Immanuel

² en, der stammer

Blomstre som en rosegård

Grundtvig lægger meget vægt på, at vi mennesker kan mærke gudsriget midt iblandt os. Han er en hund efter at spore gudsriget: i naturen (Jfr. *I al sin glans nu stråler solen*), i familiære relationer (jfr. *Hvad er det min Marie*), i historien (jfr. *Kærlighed til fædrelandet*).

Kirken er i sig selv et tegn på gudsriget midt i verden. Her kan man gå hen og mærke gudsriget – ved dåben, i nadveren, i bønner osv. Og samtidig gennem prædikenen få udlagt, hvad gudsriget midt iblandt os betyder for vores menneskeliv. Ånd og liv skænkes i Kristi menighed, ville Grundtvig sige. Men der var også igennem en femte dimension, at man mærker Guds ånd og liv, nemlig igennem profetien. Grundtvig opfatter profetien som en nådegave ligesom apostelen Paulus også gør. Og ned igennem historien er der fremstået profeter, der med deres stærke visionære og utopiske udsagn har udkaster syner om fremtiden. Ligesom de gamle profeter fra Gammel Testamente. Grundtvig anså sig selv som en slags profet eller skjald.

Når profeten og skjalden ligner hinanden, så er det også fordi Grundtvig i forlængelse af den gammeltestamentlige tradition ikke skelner kraftigt mellem det poetiske og profetiske udsagn. Tværtimod, de to genrer eller udtryksmåder er i familie med hinanden. Ja, de smelter sammen hos Grundtvig. Hør, hvad han skriver om profeten Luther som eksempel:

”For en sådan profeterende præst bliver skriften nødvendig straks en guldgrube, et lys-hav, en livs-kilde, et orakel over cherubim, og alt, hvad ånd, ord og skrift sammensmeltede kan være; thi for seer-øjet sammensmeltes det synlige med det usynlige, det forbigangne og det tilkommende med det nærværende, og det af synet udspringende ord er dunkelt, men levende og kraft, skarpt mod fjenden som et tveægget sværd, og som en hammer, der knu-

set klipper, som en lue, der fortærer skovene, men skønt en sådan profetisk skriftfortolkning og skrift-brug, når den, som hos Luther, er ægte kristelig, opvækker den sovende menighed, og opliver den dybe ærbødighed for bibelen som er grund-vilkåret for dens rette brug og studium, så er det dog hermed, som med poesien i det hele, der vel i sandheds tjeneste kan og skal oplive og anspore til videnskabelig granskning, kan og skal i et levende spejl forholde os vejen og målet, men er slet ikke skænket eller skikket til at være et videnskabeligt grund-lag, og lader sig lige så lidt systematisere som med flid efterligne, uden at skabe et åndeligt skyggerige, hvori vel solen skinner, men uden varme, hvor livet mindes, men kun med savn, hvor døden vel, som en klog, lovbundet tyrann, må lade sig spotte, men hersker dog.”

Her får vi i korthed præsenteret et grundtvigsk bibelsyn: Bibelen er en guldgrube, et lys-hav, en livs-kilde, et orakel. Det er via bibelens fortæller, guldet bliver lagt ind over menneskers liv. Ja, den er som en lys-hav, dvs. et lys, der skyller ind over vores virkelighed. Som en livs-kilde – en kilde til liv. Bibelen er et orakel, dvs. et budskab eller en meddelelse fra Gud om, hvorledes virkeligheden tager sig ud i hans syn – hvad Guds vilje med virkeligheden er. Tydeligere kan det ikke siges, at den bibelske fortællings primære funktion er at skabe liv, at give mennesker livslyst og livsmod.

For det profetiske øje – seer-øjet – smelter det synlige sammen med det usynlige. Den usynlige gudsvirkelighed træder frem i det synlige. Man ser guddommelige spor i den menneskelige virkelighed. Og det, som er profetens opgave, er at forløse menneskers virkelighed, så de både ser virkeligheden ”som den er” OG som den ”også kunne være”. Profeten er både realist og idealist, både virkelighedsnær og visionær, virkelighedstro og utopist. På den ene side er profeten i stand til at scanne virkeligheden og vise den frem sådan som den ser ud, ofte i dens forvrængethed og forkerthed,

med alle kriser og problemer. På den anden side fremkalder profeten et syn om en bedre fremtid, et håb, en vision for, hvordan virkeligheden kan komme til at se ud. Profetien indeholder altså som genre en dobbelteksponeering – et billede af en virkelighed, hvis realitet overbydes af en mulighed for forvandling. Realitet og mulighed, virkelighedstroskab og forjættelse er to sider af samme sag. Sådan for Esajas, sådan for Grundtvig.

Grundtvigs salme er en gendigtning af Esajas-profetien kap. 35. Og netop i dette og omkringliggende kapitler udkastes profetens dobbelt-syn. På den ene side en ædruelig og nøgtern beskrivelse af det israelitiske folks lidelser OG et trøsteudsagn om en guddommeligt overvindelse af den triste situation. Altså: Realitetsbeskrivelse spilles ikke ud imod løfte om en bedre virkelighed. Tværtimod, så perspektiveres det normale (menneskelige) syn af virkeligheden med et guddommeligt syn på en forvandlet virkelighedshorisont. Som Grundtvig ovenfor siger, så er profetien eller oraklet fra fortiden med til udforme horisonten for fremtiden, og det ændrer det nuværende perspektiv. Hvor man blot før så en skov af træer, bliver der nu en lysning. Hvor der før ingen udvej var, er der nu en vej.

Biblen er iflg. Grundtvig dermed dybest set et håbs-skrift. Et skrift, der, som han siger, skal være med til at opvække menigheden. Menigheden skal via skriften komme til tro – og denne tro kvalificeres som en tro på, at virkeligheden ikke er én men to. Der er normalbevidsthedens virkelighed, men med bibelens fortællinger bliver tilføjet en bevidsthedsudvidelse, et nyt syn, et andet perspektiv. Kort sagt: en horisontudvidelse. Som Grundtvig siger, så er biblen et spejl for vores eksistens, vort liv med hinanden, så vi kan se vort livs mål og vej. Og målet ligger gemt i det orakel eller den profeti, som Esajas kommer med.

Jeg har sagt noget om Grundtvigs bibelsyn. Der skal føjes en anden vigtig dimension til, nemlig indøvelsen i bibelens univers. Jeg

nævnte ovenfor, at gudsriget fandt sine tegn her i vores verden, bl.a. i kirken ved dåb, nadver og bøn. Man kunne tilføje, at salmesangen også er et sted, hvor man mærker gudsrigets nærhed. Via salmesangen synger man sig ind i gudsriget. Når krop og sjæl aktiveres, så tager ånden bolig i den syngende.

I salmesangen kan man både føle og tænke på samme tid. Og når så ordene stammer fra Skriften selv, som gendigtes ved en digter og sættes i musik af en komponist, så kan den syngende iflg. Grundtvig næsten være sikker på, at gudsriget går lige hjem! Dvs. at ånd får krop. Derfor brugte Grundtvig bibelen som guldgrube for sin salmepoesi. For som han selv siger i det ovenstående citat, så hænger poesi og profeti sammen. I begge dimensioner udkastes et nyt syn på verden, en vision af verden, et håb for fremtiden. Poesien er som profetien en håbsdimension.

De første 4 strofer af salmen er en ren gendigtning af Esajas. Man synger, hvad der står i Esajas-profetien. Den syngende gør sig til eet med Esajas' tid så at sige. Og allerede ved at synges Esajas' profeti om Gud, der kommer og skaber en ny-tid, får den syngende en fornemmelse for den bibelske teksts tiltale, at den ikke bare er historie (hører til det for-gangne), men er talt ind i nutiden (i det nærværende) - til den enkelte eksistens eller til menigheden. Ved at synges bibelteksten overskrider bibelhistorien den gamle tid og bliver nutid.

Aktualiteten og nærværet skærpes yderligere med stroferne 5-7, hvor Grundtvig gør tre ting. For det første lader han profetien om, at Gud kommer og ændrer menneskets situation få kød og blod ved at henvise til profetiens opfyldelse i Jesus Kristus. Han er garantien for, at Gud taler sandt i profetien om, at han vil vende menneskets situation fra onde til det gode – at han skaber paradiset af ørke. For det andet lader han med selve afsyngningen her og nu (og ikke mindst i kirken) - "*Højt bebudede gyldenår / glade nytårssange*" – profetien

pege hen mod forjættelsens anden opfyldelse: at ved at udsynge Esajas' profeti om, at Gud kommer, da er den syngende (menighed) allerede på vej mod gyldenåret. (profetien peger mod det tilkommende, som Grundtvig selv siger). På den måde rummer profetien både det forgangne, det nærværende og det kommende.

Salmen styrker med sin poesi den syngendes fantasi. Ved at synge med på de stærke billeder om Gud, der kommer og skaber paradiset af ørke, bliver den yngende sat ind i en livsdimension, hvor normalbevidstheden bliver overbudt af en anden bevidsthed, bevidstheden om, at det går mod lysere tider. Med et mere strengt teologisk udtryk kan man sige, at salmesangen med dens stærke poetiske billeder styrker den eskatologiske bevidsthed: nærforventningen. Udsagnet *Blomstre som en rosengård* er evighedsudsagnet, som går ind i tiden, og tiden ændres derved.

Jakob Knudsen fortæller i eet af sine essays '*Grundtvigske salmer*' (fra essaysamlingen *Idé og Erindring*), om Grundtvig-salmernes

omkalfatrende betydning for det andet og tredje slægtleds grundtvigianere. De sang med salmerne så at de næsten troede, at de var i himmerige. **Som om** de med sangen mærkede himmeriget på jorden. Og det betød naturligvis både en stor opstemthed og nedtrykthed. Således fortæller Jakob Knudsen, at han en tidlig morgen kunne høre sin far gå i studereværelset og synge "Blomstre som en rosengård skal de øde vange" under gråd. Han skriver om sin far: "*Jeg tror, det var af sorg over at skulle henlægge til det evige rige så meget af den, som han havde håbet, og som Grundtvig dog vist også havde ment, skulde ske allerede her på jorden, ja her i Danmark:*

*Højt bebude gyldenår
glade nytårssange:
»Blomstre som en rosengård
skal de øde vange.
Mødes skal i stråledans
Libanons og Karmels glans
Sarons yndigheder.*

Jørgen Demant

99 Velkommen igen, Guds engle små

Mel.: A.P. Berggreen 1832.

C.F. Weyse 1838

1 Velkommen igen, Guds engle små,
fra høje Himmel-sale,
med dejlige solskinsklæder på,
i jordens skyggedale!
Trods klingrende frost godt år I spå
for fugl og sæd i dvale.

2 Vel mødt under sky på kirkesti,
på sne ved midnatstide!
Udbære vor jul ej nænner I,
derpå tør nok vi lide;
o, ganger dog ej vor dør forbi,
os volder ej den kvide!

3 Vor hytte er lav og så vor dør,
kun armod er derinde,
men gæstet I har en hytte før,
det drages vi til minde;
er kruset af ler og kagen tør,
deri sig engle finde.

4 Med venlige øjne himmelblå,
i vugger og i senge,
vi puslinger har hver en vrå,
som blomster gror i enge;
o synger for dem, som lærker slå,
som hørt de har ej længe!

5 Så drømme de sødt om Betlehem,
og er det end forblommet,
de drømme dog sandt om barnets hjem,
som lå i krybberummet,
de drømme, de lege jul med dem,
hvis sang de har fornummet.

6 Da vågne de mildt i morgengry
og tælle mer ej timer,
da høre vi julesang på ny,
som sig med hjertet rimer,
da klunger det sødt i højen sky,
når juleklokken kimer.

7 Da vandrer Guds engle op og ned
på salmens tonestige,
da byder vor Herre selv Guds fred
til dem, den efterhige;
da åbner sig Himlens borgeled,
da kommer ret Guds rige.

8 O, måtte vi kun den glæde se,
før vore øjne lukkes!
Da skal som en barnemoders ve,
vor smerte sødt bortvugges.
Vor Fader i Himlen! lad det ske,
lad julesorgen slukkes!

N.F.S. Grundtvig 1824

Velkommen igen Guds engle små

Julesalmen byder julens engle velkommen indenfor. Salmen har ikke form som en fortælling, der begynder med det eventyrlige mysterium: ”Der var en gang en jomfru, som ventede et barn.” Ej heller er det en historie om for længe siden: ”Det skete i en stald i Betlehem for længe siden, i de dage da Kvirinius var statholder i Syrien.” Salmen er velkomst til de engle, der fra høje himmelsale er gæster på jorden julenat. De kommer hver jul. Velkommen igen!

Det er vinter, jorden ligger i skygge. Den ligger i skyggedale til forskel fra de himmelsale, hvor englene almindeligvis opholder sig. Englene opholder sig langt oppe, de er uden skygger, de bærer solskinsklæder.

Rimet på dale og sale sammen med tillægsbestemmelserne: skygge og himmel spænder salmens poetiske rum ud mellem et oppe og et nede. Den bagvedliggende bibelske fortælling er ikke kun evangeliets julefortælling om fødslen af barn Jesus i en stald i Betlehem, men også fortællingen fra Det Gamle Testamente om Jakobs drøm i Betel.

Jakob er på rejse og efter at have lagt sig til rette med hovedet på en sten for at sove et sted, han tror, er et tilfældigt sted, drømmer han om, hvordan englene kommer ned fra himlen på en stige til jorden. (1 Mos 28). Grundtvig bruger Jakobs drøm og englene på himmelstigen til at skabe det poetiske rum, der kan forkynde, hvad julen betyder nu.

v. 1: Grundtvig lader forskellen mellem lys og skygge, oppe og nede, som gælder i forholdet mellem englernes himmelske hjem og menneskets jordiske sted, danne ramme for det usete. Det usete, som mennesket om vinteren håber på, er at naturen igen vil folde sig ud med frugt og andre livsfornødenheder, når frosten slipper sit tag. Med vintersolhvervet vender lyset tilbage. Til modsætningen mellem lys og skygge føjer Grundtvig endnu et

modsetsningspar, hvoraf kun den ene del udsiges, og som derfor i kraft af sit underspil fremstår så meget mere bemærkelsesværdigt. Grundtvig lader englene spå et godt år for alt det der henligger livløst i frost. Englernes visit spår tøj og vækkelse af naturen. Det kommer til at fremstå som et løfte, når han i første vers lader englene fra det høje spå et godt år, at fuglene vender tilbage og at sæden vil spire og bære frugt af den optøede jord.

v. 2: Stedet, hvor englene bydes velkommen, kan være hvor som helst. Et tilfældigt sted, som det Jakob, til sin store forfærdelse, i et for GT helt normalt udslag af gudsfrygt, opdagede var et helligsted. I salmen reagerer de syngende ikke med forfærdelse, men nøder tvært imod englene til at blive.

Ordet kirkesti angiver helligstedet. Som et ekko af englernes sang til hyrderne, der blev bange julenat som Jakob, er der intet at frygte. De, der fejrer jul, deler ikke Jakobs og hyrdernes angst. Her er bare glæde over besøg fra det himmelske. Englene inviteres til at komme ind og spise lidt. Det ville volde smerte og bekymring, hvis englene gik forbi uden at nyde noget, for dermed ville de komme til at bære julen ud. Det er bemærkelsesværdigt, at der ikke er afstand og fremmedhed mellem himmel og jord. Julenat gæster himlen jorden, i en grad så Grundtvig lader englene gå på gæstevisit, hjemme hos hver især.

v. 3: Hjemmet kaldes en hytte. Det kan være et hjem, det kan også være en kirke. Uanset, sammenlignet med de himmelsale englene kommer fra, er døren lav og hytten er præget af fattigdom. Bagved salmens ord i det tredje vers er den fattige stald, som bringes i erindring: ’men gæstet I har en hytte før, det drages vi til minde.’ Ordlyden om englene, at de, selv om de er bedre vant, finder sig i at drikke af lerkrus og spise tør kage, gør værtens bekymringer i forbindelse med gæstevisitten i forbindelse med julefejringen konkret. (Verset er oplagt som bordvers i julen!). Og det spiller på et gammelkendt kristent tema, at Gud i verden gør sig kendt under sin modsætning i

det lave og blandt det mest udsatte og det, som ikke regnes for noget med verdens målestok.

v. 4: Børn og engle har noget tilfælles. Englene kommer ned af himmelstiger og det efterlader det indtryk, at alle de små puslinger med himmelblå øjne, på forhånd er vendt mod himlen. Som de ligger der i vugger og senge vender de på forhånd blikket op ad. Sammenligningen med børn overalt: børn der gror som blomster i enge, bringer børnene i pagt med den sommer, det gode år for sæd og fugl, som englen har spået. (v.1). Der er en naturlig sans for det gudgivne, en selvfølgerlig forventning til det, der kommer fra himlen.

Husværten beder englene synge som lærker for dem, for det har de ikke hørt længe. Sang af den art har børnene ikke hørt siden lærkerne drog af landet.

Der spilles også på den romantiske ide om barnets liv som et liv i pagt med paradiset, som en uskyldig tilstand. I sammenhængen brugt af Grundtvig til at angive børnenes intuitive sans for det guddommelige.

v. 5: Englenes sang giver søde drømme. Jakob så himmelstigen i sin drøm i Betel. Børnene drømmer om Betlehem, og selv om det er dunkelt (forblømt), dvs. at de ikke nødvendigvis helt kan redegøre for sagens sammenhæng, drømmer de alligevel sandt om barnets hjem. Det barn, som blev født i krybberummet.

Når de to sidste linier synges i dette vers, er der altid næsten altid nogen, der synger: 'lege skjul med dem'. Og det er en sigende fortællelse. Når børnene i drømme leger jul med englene, ja så kunne det vel lige så vel være talrige dramatiske variationer over den bekymrede Josef og den unge Maria på rejse i stalden med sit nyfødte barn, sanglege og syngespil, så hvorfor ikke også skjul.

Pointen er nærheden mellem jord og himmel, og den kommer tydeligst frem med digtet: 'leger jul'. Det der før var fremmed, er blevet gæst. Det himmelske er nær og dets repræsentanter: englene synger for de sovende pus. Drøm og fornemmelser er til at stole på, det rummer for gudsbarnet en sanselig klar vision om at være ven med himlens engle. Det at lege jul, er salmepoetens bestandige opgave. For at gøre ånden nærværende må digteren iklæde den fantasiens billeder. I dette tilfælde har digterne givet den form som englene, der stiger ned julenat.

v. 6: Børnene med de himmelvendte blik, fulde af drømme, vågner mildt julemorgen. De vækkes af de kimende klokker. Forløsningsgen har fundet sted, spændingen er udløst og der tælles ikke længere timer, som der gøres, så længe vi ventede dagen før. Om morgnen efter julenattens besøg og drømme, synges salmer og de høres på ny. De går til hjertet. Grundtvig har noget med klokker, engle, fugle og menneskestemmer. Tilsammen skaber de lyd, der sendes mellem himmel og jord og forbinder de to ellers adskilte sfærer. Når juleklokkerne kimer på jord, 'klinger det sødt i højen sky.' Lyden rækker fra jord til himmel. Der er gensidig kontakt.

v.7: Billedet af *tonestigen* bekræfter billedet som et veritabelt genlydsrum. Englene danser op og ned ad tonestigen mellem himmel og jord, som var det tangenter og pedaler på et orgel. Til den musik, med tydeligt hul i himlen, er det Gud selv, vor Herre, der byder Guds fred. Som crescendo af englenes sang julenat: 'Frygt ikke', er det Gud selv, der hilser velkommen med fred. Ledet på himlens borg er åben og Guds rige er kommet. Under disse verselinier er troen på Jesus som den ventede messias: retfærdig konge og frelser. På en måde er fødslen julenat også begyndelsen på Guds retfærdige rige.

v.8: Fra julens profetier, drømme og visioner udgår mere end et løfte. Natten er fuld af englenes glade sang over den begivenhed, der

knytter himmel og jord sammen. Guds rige er kommet nær, den gamle verden er givet en ny begyndelse. I sidste vers lyder en bøn fra det modne, måske gamle menneske, eller den skuffede, den nedbøjede, den kritiske eller blot den livserfarne, som ikke har sin intuitive barnetro i behold; - men som gerne med menneskelivets erfaring og forstand vil lade sig trøste. Dog ikke hvis det betyder, at man må vende ryggen til menneskelivet og forlade dets vilkår. Bønnen går netop på at den syngende i livet, før døden, 'bare' må få troens umiddelbarhed på ny - som en slags eftertænkningens umiddelbarhed. Ved at huske fødselssmerten, der forsvinder når moderen vugger det nyfødte barn, beder den syngende om at få bortvugget sin julesorg. Grundtvig digter ikke på en illusion, en borttænkning af de smertelige livserfaringer, derfor bedes til at sorgen og smerten skal blive lindret, ikke fornægtet eller overset. Bønnen sigter til, at den

syngende må få en tro på julens begivenhed, selv med fødselens smerte. Må Gud lade det ske: *bare det ene*: 'lad julesorgen slukkes!

Det syvende vers er en kontrast til de foregående. Det opmalede muntre billede af englenerne på gæstevisit, der spiser tør kage, barneøjne og englenerne, der danser op og ned kan digtes, men kan det også trøste. Modstillingen mellem børnene med den intuitive tro og den livserfarne voksne stiller det umulige krav, at den voksne må blive som barn igen, eller som Natanael krybe i sin mor igen og blive født. Fødslen julenat gør det umulige muligt. Meningen med salmen må være, at det er Guds sag. Det er mysteriet, at Gud er i gang med at gøre drømmen virkelig. Det mysterium kan salmepoeten digte om og menigheden synge med på.

Kirsten M. Andersen

192 Hil dig, Frelser og Forsoner

Mel.: C.Chr. Hoffman 1878
Thomas Laub omkring 1890

1 Hil dig, Frelser og Forsoner!
Verden dig med torne kroner,
du det ser, jeg har i sinde
rosenkrans om kors at vinde,
giv dertil mig mod og held!

2 Hvad har dig hos Gud bedrøvet,
og hvad elsked du hos støvet,
at du ville alt opgive
for at holde os i live,
os dig at meddele hel?

3 Kærligheden, hjertegløden
stærkere var her end døden;
heller giver du end tager,
ene derfor dig behager
korsets død i vores sted.

4 Ak! nu føler jeg til fulde
hjertets hårdhed, hjertets kulde.
Hvad udsprang af disse fjelde,
navnet værd, til at gengælde,
Frelsermand, din kærlighed?

5 Dog jeg tror, af dine vunder
væld udsprang til stort vidunder,
mægtigt til hver sten at vælte,
til isbjerge selv at smelte,
til at tvætte hjertet rent.

6 Derfor beder jeg med tårer:
Led den ind i mine årer,
floden, som kan klipper vælte,
floden, som kan isbjerg smelte,
som kan blodskyld tvætte af!

7 Du, som har dig selv mig givet,
lad i dig mig elske livet,
så for dig kun hjertet banker,
så kun du i mine tanker
er den dybe sammenhæng!

8 Skønt jeg må som blomsten visne,
skønt min hånd og barm må isne,
du, jeg tror, kan det så mage,
at jeg døden ej skal smage,
du betalte syndens sold.¹

9 Ja, jeg tror på korsets gåde,
gør det, Frelser, af din nåde.
Stå mig bi, når fjenden frister!
Ræk mig hånd, når øjet brister!
Sig: vi går til Paradis!

Arnulf af Louvain før 1250.
N.F.S. Grundtvig 1837.

¹ Løn, Rom 6,23

Hil dig frelser og forsoner.

Rosenkrans om kors, kulde, hårdhed, sten, isbjerg, blodskyld, væld, flod, tårer, - det stivnede og det strømmende, skyld og blod og kærlighed. Denne salme er fundamentalt bevægende. Og samtidig har den i vers 7 en rum af ro og nærvær i bønnen: ”Du, som har dig selv mig givet,/ lad i dig mig elske livet,/ så for dig kun hjertet banker,/ så kun du i mine tanker/ er den dybe sammenhæng!” Ingen billeder, kun en bøn om kærlighed mellem et jeg og et du.

Grundtvig har gendigtet salmen fra latin, fra en såkaldt korsmeditation af Arnulf af Louvain i første halvdel af 1200-tallet. En korsmeditation er en meditatív bønsspraksis med rødder i middelalderen: Den bedende betragter billedet af Jesus på korset og fordyber sig i lidelsens mærker, så blikket igennem bønnen langsomt løftes fra naglemærkerne i fødderne og til sidst ender med at hvile på ansigtet. ”Hil dig, Frelser og Forsoner” er en gendigtning af den første bøn i Arnulfs digt (- i DDS 193 ”O hoved, højt forhånet” findes en gendigtning af den sidste bøn, altså bønnen i mødet med Kristi ansigt), men Grundtvigs oprindelig v. 2-4, hvor fødderne er ”synlige”, er ikke kommet med – nok fordi vores kirkelige samtid viger tilbage med gysen fra det alt for konkret kropslige – det bliver overladt til kunsten og filmene: ”I dit røde hav jeg havner, / dine fødder jeg omfavner, / thi ej stolt du mig foragter, / mig fra korsets træ betragter / du med dyb medlidenhed” (opr. v. 3).

Grundtvigs gendigtning bliver – også som formen er blevet i salmebogen – i ligeså høj grad en samtale med Jesus, som en betragtning af hans lidelse – en samtale, der fører gennem selverkendelse, til bøn og til håb. Det centrale billede af strømmen, som skylder skylden væk er Grundtvigs eget: Først er der erkendelsen af, at i éns eget stenhårde hjerte er der ikke nogen kærlighedskilde (- og dog, så snart, der bliver talt om fjeld og væld, dukker den bibelhistoriske erindring op, om Mo-

ses, der slog vand af klippen med sin stav – et billede på håbet om, at Kristus kan kalde kærlighedens kilde frem af det hårde hjerte). Så kommer tilliden til, at vældet fra vunderne (sårene) – og det vil jo sige Kristi blod som udtryk for hans hengivelse af sig selv til døden i kærlighed - er så stærkt som en vældig flod, en forårselv i stride strømme, der river alt med sig, vælter alle sten og smelter isbjerge. Det er ikke bibelsk, det er et erfaringsnært nordisk billede. Ligeså rivende stærk floden er, så beder den syngende dog om, at den må blive ledt ind i den syngendes egne blodårer! Et stærkt, næsten grotesk billede, på det, Luther forstår ved ”den fremmede retfærdighed”: Kristi kærlighed, nåden, er så stærk, at den vasker al skyld af – og her gør den det ikke kun udvortes, men som selve blodet i kroppen, så den bliver ”levesaften” (DDS 292), Kristi kærlighed bliver den kærlighed, mennesket lever af – blodsbeslægtet med Jesus. Vi bliver blodbrødre og -søstre med Kristus – ligesom Loke med Odin, uden sammenligning i øvrigt. Det er et andet udtryk for ”den dybe sammenhæng”.

Salmen ender i håbet om, at sammenhængen og fællesskabet vil gøre sig gældende, også når vi skal dø. Sidste vers's billede er den enkle bøn, at Kristus vil tage den døende i hånden – og ligner det samme billede, som Grundtvig bruger i en anden salme om det at skulle dø: ”At sige verden ret farvel”, DDS 538. Der er bønnen, at Kristus vil sidde ved siden af den døende ”i en af mine kæres dragt” og tale ”som ven med ven” om, at der står en stol parat i himlens lyse sale.

Samtalen i ”Hil dig, Frelser og Forsoner” ender på samme måde i bønnen om, at Kristus skal svare: ”Sig: vi går til Paradis!” Han skal sige det samme, som han sagde til røveren på korset – midt i lidelsen er fællesskabet, sammenhængen i kærligheden, et håb.

Gendigtningen af den gamle latinske hymne skyldes sikkert, at Grundtvig fandt den vigtig og nærværende. Men en medvirkende årsag

kan findes i den idé, der knyttede sig til hans Sang-Værk til den Danske Kirke, påbegyndt i 1837. En af de bærende idéer var at samle salmer fra den kristne menigheds forskellige tider og sprog og oversætte dem til dansk, sådan at den danske menighed bogstavelig talt kunne lægge stemme til årtusinders lovsang. Grundtvig udvikler et syn på kristendommen og dens historie, som han koncentrerer i det lange digt Christenhedens Syvstjerne (trykt 1860): Han ser for sig – med inspiration fra Johannes Åbenbarings tale om de syv menigheder (Åb. 1-3) – at kristendommens historie kan beskrives som en kæde af 7 menigheder, som hver bidrager med ny fortolkning af evangeliet. Evangeliet folder sig ud, ”inkarneres” gennem tiden i forskellige sprog og kulturer: Den hebraiske, græske, latinske, angelsaksiske, tyske og - i Grundtvigs egen samtid! – den nordiske. Den syvende menighed og dens sange hører fremtiden til. Grundtvig vædder ”10 mod 1” (Christenhedens Syvstjerne IV, 80) på, at det bliver i Indien. Uanset, at Grundtvigs digteriske fiksering af de syv menigheder til lige præcis de nævnte selvfølgelig lader sig diskutere og forkaste som tidsbunden, er grundtanken - at Guds Ord bliver kød i forskellige kulturer, og at hver menighed kan bidrage med noget til en fælles lovsang – blevet en bærende strøm også i Den Danske Salmebog (blandt andet, men ikke kun på grund af Grundtvigs gendigtninger): Vi synger hebraisk (f.eks. DDS 2, 3, 4, 403), græsk, (435, 223), latin (115, 192, 218), angelsaksisk (213, 250, 111), tysk (114, 220, 336), nordisk (7, 49, 60, 448 og mange, mange flere). Kommende salmebøger vil forhåbentlig give mulighed for at synge Indiens og

andre verdensdeles og menigheders salmer – det kunne jo tænkes, at der skulle vise sig endnu flere end 7 i tidernes løb, ligesom der igennem historien kan tælles en del flere. Men 7 er som bekendt et godt tal.

”Hil dig, Frelser og Forsoner” er altså en del af den latinske og katolske arv i salmebogen. Salmens lange tradition giver et yderligere perspektiv på den: Ligeså personlig og individuel den er i sin form, og, tror jeg, også opleves af de fleste, når den synges – som talt ud af og til ens eget hjerte – ligeså fælles er den altså. Millioner af mennesker gennem tiderne har taget del i dens forløb – på latin såvel som på dansk og de sprog den ellers måtte være oversat til.

Den synges på to melodier: C. Chr. Hoffmans, hvis melodiske bevægelser og gentagelser og harmonier forstærker det følelsesmæssige indtrængende og individuelle i salmen, og (som Ole Brinthe har gjort opmærksom på) forekommer at være formet med fremhævelsen af allersidste verselinie for øje eller øre: ”Sig: vi går til Paradis”. Tonerne bliver langsomme og trinvis som en understregning af hvert enkelt ord, som om melodien først dér når frem til sit mål.

- Eller Thomas Laubs melodi, der som en søjle af ro i ren mol og gentagne kvintspring fremhæver den fælles trøst og evige gyldighed i korset. Hvis der er noget vers, den synes at passe bedst til, er det vers 7: den tidløse bøn om kærlighed og sammenhæng i Kristus.

Marianne Christiansen

241 Tag det sorte kors fra graven!

Mel.: Henrik Rung 1847

Lasse Lunderskov 1983

1 Tag det sorte kors fra graven!
Plant en lilje, hvor det stod!
Ved hvert skridt i dødningshaven
blomster spire for vor fod!
Englevinger på vor grav
for den brudte vandringsstav!
Palmefugl for askekrugke!
Frydesang for hule sukke!

2 Solen sortned, da han blegned,
som for os udgød sit blod,
graven lyste, mørket segned,
da forklaret han opstod.
Ton, vor lovsang, højt i sky,
sødt i påske-morgengry:
Jesus Kristus er opstanden!
Evig lever Guddoms-manden!

3 Se Marie Magdalene!
Hænder nys hun vred i gru,
sukked, til at røre stene:
Hvor, ak, hvor er Herren nu?
Se, af øjets tåreflod
morgensolen mildt opstod.
I den grav, hvor han har hvilet,
hun har fundet englesmilet.

4 Brister, alle helgengrave!
Herrens røst i dæmring sval
lyder i de dødes have,
skaber lys i skyggedal.
Herren kalder, men ej nu:
“Synder! Adam! hvor er du?”
Sødt det toner, engle tie:
“Her er Frelseren, Marie!”

5 Ja, han er her, Guddoms-manden!
Sprængte er nu dødens bånd!
Han er visselig opstanden,
og hans ord er liv og ånd!
Nu en forårmorgen skøn
rinder op for os i løn,
og, som påskesalmen klinger,
vokser sjælens fuglevinger.

N.F.S. Grundtvig 1832 og 1846

Tag det sorte kors fra graven

Årstallet er 1973. Stedet Team-Teatret i Herning. Skuespillet er ”Til kamp mod dødbideriet” skrevet af Ebbe Kløvedal Reich og Ejvind Larsen. Tilskuerne en flok højskolelever, som de var i ungdomsoprørets dage. Stykket handler om Grundtvig og hans kamp med døden i alle dens skikkelser omkring ham og i ham selv. Vi har netop overværet hans kamp med korset, der formørkede hans sind og hans liv til det næsten ubærlige. Der er nærmest langfredagsstemning. Men noget nyt er i frembrud. Lyset er på vej.

Pludselig tændes det skarpe gule lys i salen, og alle skal op at stå, for nu skal der synges! Der er delt sangblade ud til alle i salen; og der stod vi så og skrålode: TAG DET SORTE KORS FRA GRAVEN. Det var et betagende øjeblik. Ikke blot var vi inddraget som medspillende i stykket, men vi var også inddraget i salmen. Den handlede nu også om os og vores liv. Der stod de ukirkelige højskoleelever og sang med lysende begejstrede øjne. Teaterstykket var blevet en gudstjeneste og teatret en kirke. Alting var nærværende og nuværende.

Just sådan tænkte Grundtvig salmen skulle bruges og virke. Det hele skulle blive nuværende og nærværende under gudstjenesten. Derfor synger vi også i den afsluttende strofe: *Ja, han her, guddomsmanden!* Opstandelsen er ikke bare noget, der fandt sted en gang; men den finder sted der, hvor menigheden er samlet til gudstjeneste. Denne nutidighed er tit fremtrædende i mange af Grundtvigs salmer, og det kan give problemer, når man sidder og skal fortolke salmerne som litterære tekster f.eks. i en skolestue. Salmerne er brugstekster; og de synger ind i en situation, hvor de, om man så må sige, går i opfyldelse.

Salmen *Tag det sorte kors fra graven* er i allerhøjeste grad nutid. Fra første strofe er der en pågående appel til den syngende menighed. Opstandelsen er gået i opfyldelse også

for os (de syngende), og derfor skal vi udskifte alle dødstegnene med livstegn: Liljer i stedet for kors, palmefugl (den nylevende, opstandne fugl Fønix) for askekrug (urnen), i dødningshaven (kirkegården) spirer der blomster, englevinger i stedet for den brudte vandringsstav, frydesang erstatter de hule sukke. En ophobning af livstegn overvælder os fra starten.

Og det fortsætter salmen igennem næsten som et bombardement. I strofe 2 synger vi om, hvordan mørket, som tilsyneladende havde sejret, måtte vige for lyset, da Kristus i klarhed opstod fra de døde. Og nu lever guddomsmanden for evigt med sin menighed.

Marie Magdalene indtager en særlig plads i opstandelsesberetningen. Hun elskede ham så højt og er nu ved hans død helt i fortvivlelsens vold. Ved den tomme grav genvinder hun livskraften. Englen forkynder hans opstandelse: *I den grav, hvor han har hvilet, hun har fundet englesmilet.*

Opstandelsen angår ikke kun Jesus. Den er en universel begivenhed. Som gravene bristede ved jordskælvet, da Jesus døde, så må nu gravene bryde ved hans opstandelse og give slip på de døde ved hans røst i dødningshaven, som formodentlig både er kirkegården og hele landet øst for paradiset, hvor menneskene blev drevet ud efter syndefaldet. Denne gang kalder Herren ikke som i Edens Have: *Synder Adam, hvor er du?* Nej nu lyder det i stedet: *Her er frelseren, Marie!* Døden er overvundet, livet har sejret.

Til sidst toner sangen ud i den sejrige strofe om guddomsmanden, der er til stede hos sin lovsyngende menighed. Det kan ikke siges stærkt nok: *Han er visselig opstanden.* Det er en begivenhed, der betyder noget lige nu for os. Samtidig med at påskesalmen klinger, vokser sjælens fuglevinger. Der tænkes bestemt ikke på, at en luftig sjæl efter døden skulle slippe sit jordiske fængsel og flagre op til Gud. Nej, der er tale, om at de mennesker i

kød og blod, der sidder og synger, i troen på opstandelsen kan slippe fri af dødens greb. Det er ikke det eneste sted Grundtvig taler om lovsangens styrke; tænk blot på salmen *Hyggelig, rolig: Når under sang med dit vingede ord, sjælen af by over stjernerne fór*.

Påskens var for Grundtvig den vigtigste af kirkeårets højtider, som han beskriver det i digtet om kirkeklokken. Når han var hjemme i Udby under sin årelange udlændighed i Thyregod præstegård, så betød gudstjenestens salmer så meget for ham: *Julemorgen var mit himmerig*. Men så lyder det i næste strofe: *Højere dog stemte dine toner, når de med "den gyldne sol frembrød"*. Her henviser hans til Kingos påskesalme, som er skrevet i samme versemål som *Tag det sorte kors fra graven*.

Grundtvigs tekst kan ikke siges at være et moddigt til Kingos; men han har befriet sin salme for alle teologiske egocentrerede spekulationer, så opstandelsen kan tone klart igennem og rive menigheden med sig. Han har skrevet sig fri af den Kingo, som han ellers satte så stor pris på.

Arne Ørtved

274 Rejs op dit hoved, al kristenhed

Mel.: Thomissøn 1569

Cora Nyegaard 1840

1 Rejs op dit hoved, al kristenhed!

Opløft dit øje, slå ej det ned!

I Himlen du har hjemme,
dér er dit hjerte, dér er din skat,
derfra han kommer med æren brat,
hvem du kan aldrig glemme.

2 Rejs op dit hoved, af hjertet sig

til korsets høvding: »O tænk på mig,

nu er du i dit rige!«

Da skæl der falder fra øje dit,
du mægter, som du har ønsket tit,
i Paradis at kige.

3 Der ser i haven du Livets Træ,

og Himlens fugle i lun og læ

du hører lifligt sjunge

om herrefærden i højen sky,

om jord og himmel de splinterny,

om kristne evig unge.

4 Ej mer du gruer for dommedag,

du ved, din dommer har ført din sag

og fra sig selv den vundet;

des mer du længes hvert morgengry,

til Herren dages på rosensky,

når nat er helt udrundet.

5 Og når da under hver himmel-egn

du ser din konges det visse tegn,

ja, tegn i sol og måne,

da funkler frydelig øje dit,

da rejser hoved du kækt og frit,

mens stjerner dø og dåne.

6 Men skønt du længes, o kristenhed,

så glem dog ikke, at godt du ved,

hvad Herren tøver efter,

og bed ham aldrig, før timen kom,

til jordens gru og al verdens dom

at røre Himlens kræfter!

7 Du ved, du tjener en Herre mild,

som ikkun nødig med Himlens ild

hjem søger jordens lyder.

Som »vennen«¹ dristigt for Sodom bad,

så bed og du for den store stad,

til selv han staven bryder!

8 Ja, bed for Babel,² til grant du ser,

at bøn og sukke ej både mer

mod undergangens bølge!

Da råber Herren: Jeg kommer snart!

og bruden svarer: Med lynets fart

i sky jeg dig skal følge!

9 Da gjalder luren for sidste gang,

da luer bavn i blomstervang,

da styrter dødens trone,

da lutres herlig den gamle jord

i skærsilds-luer på Herrens ord,

da stråler livets krone!

N.F.S. Grundtvig 1837.

Rejs op dit hoved, al kristenhed!

”Og der skal ske tegn i sol og måne og stjerner, og på jorden skal folkene gribes af angst, rådvilde over havets og brændingens brusen. Mennesker skal gå til af skræk og af frygt for det, der kommer over verden, for himlens kræfter skal rystes. Og da skal de se Menneskesønnen komme i en sky med magt og megen herlighed. Men når disse ting begynder at ske, så ret jer op og løft jeres hoved, for jeres forløsning nærmer sig”, (Lukas 21.25-28).

De nytestamentlige forestillinger om Jesu genkomst og den endelige verdensdom beskæftiger nok ikke mange danske folkekirke-medlemmer. Ikke desto mindre hører de til i tekstrække og trosbekendelse, og de har fra den tidligste kristendom spillet en meget stor rolle i kunsten, poesien og hele den folkelige forestillingsverden. Nu møder vi den mest i katastrofefilmens univers samt i litteraturen som fantasy og science fiction.

Og det er den selv samme dommedag – og ikke mindst den urgamle frygt for dens komme og konsekvenser – der udgør baggrunden for Grundtvigs salme ”Rejs op dit hoved, al kristenhed!” fra 1837.

Hvad der først falder i øjnene er salmens mange billeder med inspiration fra ikke alene de bibelske skrifter, men også fra den nordiske mytologi. Det er som om, at Johannes-Åbenbaringens og evangeliernes stærke beskrivelser af det endelige sammenbrud og genoprettelsen af den nye orden ved tidernes ende i Grundtvigs salme smelter sammen med den nordiske gudeverdens ragnarok, hvor gammelt ligeledes må forgå for at nyt kan opstå.

Grundtvigs sigte med at lade de to religiøse forestillingsverdener indgå i et samspil er dobbelt. For det første ønsker han, at gøre de nytestamentlige forudsigelser mere nærværende, forståelige eller vedkommende ved at låne dem ord og billeder fra den hedenske mytologi og dens forbundethed med det nordiske og hedenske eller naturlige menneske-

liv. ”Menneske først, kristen så”, som han så ofte citeres for at have sagt.

For det andet kan han på den måde, med udgangspunkt i det norrøne mandfolke-univers, berige salmen med en egen storslået, heltemodig og krigerisk-stolt grundtone. En understregning af hele salmens hovedpointe, som den kommer til orde allerede i salmens to første linjer med lån fra Luk. 21.28: ”Rejs op dit hoved, al kristenhed! / Opløft dit øje, slå det ej ned!”. Der er nemlig ikke noget at være bange for, hvis du er et kristent Guds barn. For så hører du jo til i den himmel, hvorfra Guds søn kommer til dom. For ham er du ikke som en fremmed: ”I himlen du har hjemme”.

For så vidt deler vi kår med røveren, der blev korsfæstet ved Jesu side. Jesus – som Grundtvig kalder ”korsets høvding” – kendes ved os, selvom vi i grunden ikke fortjener det. Han tager hånd om os. Vi er hans hird, og han er vores garanti på himmerige. Af samme grund kan vi allerede her og nu tillade os at kaste blikke ind i Paradis og frækt gøre os forestillinger om noget, ingen reelt kan tillade sig at gøre sig forestillinger om. Herinde hersker englens lovsang om ”herrefærden i højen sky”, om den ”splinterny” himmel og jord, og om hvordan Gud har vundet evig ungdom til enhver kristen: ”kristne evig unge”.

Hos ham ældes vi ikke, fordi døden, når alt kommer til alt, ikke bider på os. Ligesom den ikke bed på de døde kæmper, der tumlede rundt i Valhalla. Men hvor det for dem var en tilstand, man optjente i det dennesidige for først at udleve det i det hinsidige, så er vi som kristne omfattet af den på begge sider af graven. Vi kan altså, med andre ord, nyde godt af det evige liv allerede nu, ”kige ind” i Paradis.

Og når man først har fæstnet sit indre blik på denne liv- og lysfyldte tilstand, der hersker, hvor Gud har hjemme, så er der ikke længere noget at grue for: ”Ej mer du gruer for dommedag, / du ved, din dommer har ført din sag / og fra sig selv den vundet”. På bare to linjer beskriver Grundtvig Gud som både anklager, forsvarer og dommer i en og samme person. Han er den førhen vrede og forurettede, der via sin søns forsonende gerning lader nåde gå

for ret, hvorfor vi er som løskøbte og frisatte at regne.

Og i det følgende bedyrer Grundtvig, at vi nu som sådanne, når Guds vredes dag engang kommer, derfor kan løfte hovedet ”kækt og frit, / mens stjerner dø og dåne”.

Men til alle dem, der fristes til at dyrke den her dommedag og som ligefrem glæder sig til dens komme (og dem har der jo været nogle stykker af i kristendommens historie), formåner Grundtvig: I ved jo godt hvorfor han venter. I ved jo godt, at han ikke er den tyranniske herre, der regerer ved frygt og himmelsk terror. Han er en mild herre, ”som ikkun nødig med Himlens ild / hjemsøger jordens lyder”.

Derfor skal I gøre som Guds ven, Abraham, om hvem der i Det Gamle Testamente fortæles, at han gik i forbøn for de syndige byer Sodoma og Gomorra, selvom Gud havde besluttet sig til at udslette dem. Frem for at drømme om hævn og retfærdighed og indgriben fra oven, skulle du hellere på samme måde bede for ”Den store stad” eller ”Babel”, dvs. verden som vi kender den, stoppet som den er til randen med både ondskab og elendighed, men sandelig også med spor af Guds godhed imod os.

Dén skal vi være solidarisk med, men først og fremmest med dens skaber og livgiver og frelser. Når dagen engang kommer, er det ham vi skal følge som bruden følger gommen.

Og så følger i sidste vers fem gange ”da” til at beskrive den dag, hvor opgøret tages, og hvor døden ikke skal være længere, fordi der ikke bliver plads til den for bare liv:

”Da gjalder luren for sidste gang, / da luer bavnen i blomstervang, / da styrter dødens trone / da lutres herlig den gamle jord / i skærsilds-luer på Herrens ord, / da stråler livets krone!”.

For så vidt er den frygtede dag noget at se hen til, ifølge Grundtvig.

Henrik Wigh-Poulsen

290 I al sin glans nu stråler solen

Mel.: Henrik Rung 1859

1 I al sin glans nu stråler solen,
livslyset over nåde-stolen,
nu kom vor pinselilje-tid,
nu har vi sommer skær og blid,
nu spår os mer end englerøst
i Jesu navn en gylden høst.

2 I sommernattens korte svale
slår højt fredskovens nattergale,
så alt, hvad Herren kalder sit,
må slumre sødt og vågne blidt,
må drømme sødt om paradís
og vågne til vor Herres pris.

3 Det ånder himmelsk over støvet,
det vifter hjemligt gennem løvet,
det lufter lifligt under sky
fra Paradís, opladt på ny,
og yndig risler ved vor fod
i engen bæk af livets flod.

4 Det volder alt den Ånd, som daler
Det virker alt den Ånd, som taler,
ej af sig selv, men os til trøst
af kærlighed med sandheds røst,
i Ordets navn, som her blev kød
og fór til Himmels hvid og rød.

5 Opvågner, alle dybe toner,
til pris for menneskets forsoner!
Forsamles, alle tungemål,
i takkesangens offerskål!
Istemmer over Herrens bord
nu menighedens fulde kor!

6 I Jesu navn da tungen gløder
hos hedninger så vel som jøder;
i Jesus-navnets offerskål
hensmelter alle modersmål;
i Jesu navn udbryder da
det evige halleluja.

7 Vor Gud og Fader uden lige!
Da blomstrer rosen i dit rige,
som sole vi går op og ned
i din Enbårnes herlighed;
thi du for hjertet, vi gav dig,
gav os med ham dit Himmerig.

N.F.S. Grundtvig 1843 og 1853

I al sin glans nu stråler solen

Grundtvig er kendt for at digte det hjemlige landskab med de skiftende årstider på en måde, så den kristne frelses historie billedligt gøres nærværende. Gud er nær *lige nu* med sin Ånd, blidt og overbevisende, midt mellem pinseliljer, i skoven, i den korte sommernat. Den lune blide sommervind og Guds Ånd i skaberværket er to sider af den samme historie.

Pinsen, som falder halvtreds dage efter påske (pinse: pentacost: halvtreds), og ti dage efter at den opstandne Jesus er faret til himlen, er højtiden, hvor menigheden fejrer, at Gud sender sin kraft fra det høje og indgyder sin hellige Ånd i disciplene, så de kan prædike og døbe. I Apostlenes Gerninger i Det Ny Testamente fortælles, at Guds kraft bevirkede, at disciplene formåede at tale og prædike på alle sprog. Denne pinsefortælling indgår i vers 3. Ånden kommer fra oven, den daler, fordi Gud vil (volder) det. Grundtvig forstod frelseshistorien som udtryk for, at historien er en dynamisk størrelse. Guds Ånd var ikke kun på jorden, da Jesus gik rundt i Palæstina. Ånd og støv indgår til stadighed i et forunderligt eksperiment, som udvikler sig og forklares i historiens løb. Ikke automatisk, men af Guds vilje og kraft (dynamisk). Ikke kun den gang i begyndelsen eller ved tidernes ende, men lige nu!

Helligånden udgår fra Gud. Helligånden er den ene af tre fremtrædelsesformer, som udgør den treenige Gud. Den ånd, hvormed han skaber, trøster, oprejser, giver mod og håb, dømmes og levendegør, når der tales med Guds Ånd. Helligånden er med et aktuelt ord Guds kommunikationsenhed, - eller endnu bedre: Guds kommunikations agent. (agent af agens: den der gør/bevirker/handler) Helligånden får noget til at ske med ord. Ånden er *Himmels tale-evne*, digter Grundtvig i anden pinsesalme: 'Gud Helligånd, vor trøstermand!' Helligånden har flere navne: sandhedsånd, trøstermand og talsmand.

Guds virksomme ånd i verden er salmens ledende tanke. Gennem behændige bogstavrim, tryller Grundtvig. Se lige, hvordan bogstavet *i* er poetisk på færde lige fra salmens begyndelse: 'I al sin glans' Det er som om selve bogstavet *i* overbeviser: Guds Ånd råder *i* verden, det kan ses, høres og mærkes af salmens poesi. Livslyset, pinselilje-tid og blid.

Ud over et billede af skærsommer, som salmen fremstiller, trækker de første verselinier på et velkendt billede fra den kristne tradition. Solen er både himmellegemet, der lyser over jorden og det guddommelige lys, der giver livsoplysning, selve livslyset. Lyset ovenover oplyser nådestolen. På mange billeder i kirkeres korbue fra tidlig tid er tegnet, hvordan Jesus sidder på en stol, (her: nådestolen) og dømmes. Ud af hans mund er tegnet både et sværd og en lilje. Derfor peger ordet pinselilje-tid i vers 1 på mere end pinseliljerne, der blomstrer i maj. Pinselilje-tid betyder, at tiden er kommet. Det sker allerede nu, at når Helligånden udsiger en dom i Jesu navn, er det en dom om nåde og ikke dom om straf. Det er en dom så blid som skærsommer. Dommen siges under henvisning til Jesus, Guds søn, som har haft sin gang på jorden. Derfor er det mere end englerøst. Den blide nådesdom gælder ikke kun for dem, der allerede færdes i himlen: englens, den gælder også her!

I traditionel kristendom findes der side om side to måder for mennesket at forholde sig til det jordiske liv på. Åndens kraft er blevet udlagt til at få mennesket til at længes til himlen og tage afsked med verden eller at gøre verden beboelig. Den traditionelle kristendom bevæger sig i sine mange former mellem de to yderligheder. Af livsformer rummer kristendom både pilgrimen på vej til et sandere sted, den asketiske munk, og mennesket der glæder sig over gaverne i den gudsskabte verden.

Med denne salme sættes følgende spørgsmål på spidsen: Er Paradis her eller hisset? De to salmepoeter Grundtvig dystede med fra tidli-

gere århundreder, Kingo og Brorson, svarer hisset, Grundtvig svarer her. Og dog, i en hvis forstand svarer de alle tre *både og!* - men vægtlægningen på: *her* forskydes mærkbart i Grundtvigs salmedigtning.

Jeg kan li' den tanke, (jeg tror det må forholde sig således, men jeg ved det ikke), at Grundtvig har ladet sig inspirere af Brorson sanselige vers: 'Ja, jeg skuer / dine druer, / Paradis! den livets frugt. / Dine søde / roser møde / mig nu alt med deres lugt, / giver tidens åndedrag / evighedens luft og smag.' (v. 3 i 'Når mit øje træt af møje'). Synet af Paradis får Brorson til at lugte, ånde og smage evigheden i livet her. Grundtvig giver den en tak mere. Han kan se det samme, blot ikke i en fjern skuen, men lige her på hjemmets dørtærskel, i haven og i skoven. For Grundtvig er det ikke tilstrækkeligt at digte kristentroens herlighed som noget, der venter forude efter livets trængsler, en gang i det hinsidige. I et Paradis, der alene er englenes, og en tro på et evige liv, som noget verdensfjernt, langt fra menneskelivet her. Derfor lyder det fra begyndelsen i det første vers: '*nu* spår os mer end englerøst / i Jesu navn en gylden høst'. Som skærsommer giver løfte om høsten, på samme måde giver den hellige Ånd løfte om menneskets forhold til den himmelske Gud.

Spændingen mellem her og hisset, mellem nu og så, opretholdes af det fjerde vers som er salmens omdrejningspunkt. De første tre vers udfolder Helligåndens mærkbarhed og synlighed allerede nu og her. De tre sidste vers udfolder det evige nu og her.

Sommernatten er kort og sval (v 2). Fredsskov blev indført ved en skovlov i 1805. Den påbød beplantning af egetræer, der skulle vokse i fredstid, og som kun måtte fældes i tilfælde af behov for tømmer i krigstid. Billedet bruges her som et billede på at alt ånder fred, nattergalen 'slår højt'. Det kan være en høj sang, eller billedet af en flyvetur højt op-

pe. Men det efterlader også indtryk af en velvoksen skov.

Gentagelsen af blid fra verset før, minder om Guds blide lilje-dom, som både underbygger de søde paradisdromme og gør det meningsfuldt, at mennesket vågner og priser, dvs. takker Gud.

Den verden, som mennesket vågner til fra sin søde drøm om Paradis er ikke drømmens modsætning, mens dens opfyldelse og forudsætning. Guds Ånd er virksom over alt: det ånder, vifter og lufter lifligt. Den Ånd som almindeligvis ikke kan ses, ånder over støvet og er synlig i det løv, som konstant bevæges i en sommerluftning: som en hjemlig viften gennem løvet. - Og i vinden, slet og ret, som lufter under skyen. Luft opladt fra Paradis, en underfundig gengivelse af Brorsons stærke billede, citeret før.

Det er overvældende, hvordan Grundtvig poetisk formår at flytte Brorsons skuen af Paradis i det fjerne, til et syn i verden af en bæk i engen (v 3). Det, der for Brorson er en længsel, som mærkes i fornemmelsen og forventes en gang efter livets afslutning ved den endelige dom, bliver hos Grundtvig til en erfaring, der kan fæstes lid til, dvs. den kan tros.

Visionen er synlig i skaberværket, når Gud med sit ord lader mennesket se de livgivende kræfter i stedet for de destruktive. Da er Paradis ikke kun et: *Tænk når* en gang, men også et *nu* allerede. I det tredje vers er *i'et* endnu en gang på færde: **himmelsk, vifter hjemlig, lufter liflig, Paradis, yndig risler, livets flod.** Poesien bevirker, at mens vi synger, er i'erne på spil og underbygger, overbeviser, maler og gør det forståeligt, at det er nærværet af himlen på jorden, som gør verden **hjemlig**, for når det vifter og lufter lifligt, **ligner** jorden himlen. Den er hjemlig, dvs. den er som Paradis. Her, i det hjemlige, er bækken i engen en udløber af livets flod. (Jf. den bibelske skabelsesberetning, hvor fire floder løber ud fra haven til kendte floder i verden af den gang. (1 mos kap. 2)).

Det midterste vers (v 4) er trosbekendelse og pinseberetning i ét. Den Ånd, der kommer fra oven udvirker alt, ikke for sin egen skyld, men af kærlighed for at trøste mennesket. Ordet er det ord, som Gud skabte med i begyndelsen og som kom ind i verden ved Guds søn: Jesus Kristus. Og som lige før pinsen før til himmels.

På ortodokse kirkes billeder af den sejrende, opstandne og himmelfarende står Kristus med en rød fane med hvidt kors. Det ligner det danske flag som vimpel eller statens splitflag. Hvad hvid og rød betyder i den sidste verselinie er ikke en national hilsen. Denne salme har ikke det nationale som tema, den har kristendom i sit universelle sigte. Det kan måske forekomme lidt søgt, men tolket i tråd med salmens bogstavrim og leg med vokaler er rød og hvid symboler for inkarnationens farver: den hvide ånd i det røde kød.

Da Jesus for til himmels var han ikke ren ånd. Han var ikke et spøgelse: han var både ånd og kød. I ordet hvid er i'et på færde igen og forbinder det lydligt og billedligt med himmel og pinselilje-tid. Jesus liv, død, opstandelse og himmelfart er centrale begivenheder i kristendommen. Det bryder med det skarpe skel mellem himmel og jord, således at der både er Ånd hernede og kød, deroppe. Grundtvigs version af Paradis er ikke asatroens ædegilde i Valhalla, men kødets opstandelse, og i salmens sammenhæng understreges kødets himmelfart med ordet rød. Som det i øvrigt rimer sammen med alt det andet hernede: Støvet, løvet, sandheds røst, høst, trøst, kød og rød. Der må lys og luft til før støv, løv, menneskerøst, høst og kød gløder. Lys og luft giver ild, i pinsefortællingen fra Apostlenes Gerninger er der tunger af ild på disciplene. Intet sted i salmen nævnes ordet ild. Overalt er det til stede, som kraften, der bevæger alt fra luftningen mellem bladene til gløden i stemmerne, der taler om det i livet, der ligger allermest på sinde. Dette mysterium ikke fra alfa til omega, men i salmen fra i til ø. Ilden

hernede, der ikke slår ihjel som det himmelske lyn, men blidt oplyser med sin glød.

Synsvinklen i salmens tre sidste vers har karakter af en vækkelse til lovsang. Forudsætningen er: I Jesu navn: nu er verden hjemlig som Paradis, men der er stadig forskellig på Gud og mennesker. Gud er uden lige (v 7), til ham må alle hernede synge takkesange. Dybe toner betyder ikke, at det bassernes tur (v 5), men at tonerne kommer fra dybet, dvs. fra jorden til forskel fra englens himmelske toner.

Disciplene prædikede på alle sprog og den kristne kirke udfolder sig på alle tungemål, men de kan forenes i tak, ved nadverbordet og i lovsangen. Inspirationen er ikke kun pinseunderet, som det fortælles i Apostlenes Gerninger, men også fortællingen om Babel, hvor Gud slog mennesket med mange sprog, så de deltes i mange folk, der ikke kunne blive enige om at bygge et tårn til himlen (1 Mos 11). I salmerne i Det Gamle Testamente findes ideen om, at alle folk vil samles og hylde Herrens udkårne, kongen på Zion (jf. Ps. 2). Selv om menighedens fulde kor angiveligt er påvirket af den hellige Ånd (spiritus sanctus) er betydningen i konkret forstand hele koret.

I salmen har Ånden navn. Opstemtheden er ikke over hvad som helst, men i Jesu navn v. 1; v 4; v. 6). Til forskel fra byggerne af Babelstårnet, hvis mål det var at nå op til Gud, overtager folkene ikke Guds plads i himlen. Deres modersmål smelter sammen, når de i Jesu navn synger med på det evige Halleluja. Gud forbliver uden lige, men forskellen fra projektet i Babel til salmens nu, er den rose som blomstrer i Guds rige (v 7). Den røde farve fra vers 4 kaldes frem ved billedet af den blomstrende rose. Den himmelfarne Jesus, kød og ånd, rød og hvid, trives og regerer i Guds rige. Mennesket går op og ned, som solen, der går op og ned, oplyst af herligheden, der udgår fra Guds søn, den enbårne. Menneskets livstid er kort, men både i livet og trods døden, er det Jesus, der regerer riget; -

og mennesket er, i kraft heraf, borger i det rige. Det har givet sit hjerte i bytte herfor, dvs. mennesket er fuld af den lidenskab og kærlighed, som Helligåndens glødende ord har tændt. Det historiske liv udfolder sig for den kristne menighed under glansen af livslysets strålende sol..

Grundtvig er pinsens salmedigter. Luther, Kingo og Brorson har også digtet til højtiden, men det er Grundtvig, der på en særlig måde fik skabt en salmedigtning over pinsens budskab, så det ikke blev et lidt uforståeligt appendiks til julens og påskens fortællinger om Jesu fødsel og død, men placeret centralt som den kristne menigheds kendetegn og selvforståelse med vægt på det levende ord, Ånd, livsoplysning og menighedens fællesskab.

Salmen er pinsesalmen over alle pinsesalmer. Det er vanskeligt at forestille sig en gudstjeneste pinsesøndag i en dansksyngende menighed, uden at den synges. *I al sin glans nu stråler solen* har vundet hævd i kristne menigheder af alle slags. Det gælder over hele linien, hvad enten det er en sogne-, valgmenighed i folkekirken, en frimenighed, blandt katolikker, baptister, eller reformerte.

Kirsten M. Andersen

348 Tør end nogen ihukomme

Mel.: L.M. Lindeman 1868
Thomas Laub 1917

1 Tør end nogen ihukomme
hjertets søde morgendrøm,
mindes, trods al verdens domme,
Zion med en tårestrøm?
Mægter nogen end at stemme
harpen dybt til orgelklang?
Vover nogen end at nemme,
end at kvæde Zions sang?

2 Ja, så længe hjertet banker
kærligt i en kristens barm,
rinder mellem Himmel-tanker
over Zion tåren varm,
og så længe for Guds trone
høres seraf-harpens klang,
skal i Kristi kirke tone
over tårer Zions sang.

3 Samler eder tæt om bjerget,
alle Zions døtre små!
Har end fjenden sletten hærget,
Herrens bjerg han lod dog stå.
Blev end sten på sten ej levnet,
hjørnестenen lå dog fast,
er urokket og urevnet,
mod den alle våben brast.

4 Ja, på ham vi kaste sorgen,
som og synden for os bar;
højt om sylden og om borgen
syng vi med stemme klar,
og i Herrens vingers skygge,
i en gylden aftenstund,
under sang vi atter bygge
på den gamle klippegrund.

5 Ej skal Zions borg sig højne
denne gang med spir og tårn,
hyttelavt i verdens øjne
bygges skal imod tilforn,
så vi efter ham os føje,
som har sagt, han ville bo,
hvor sig stjerner for ham bøje,
og hvor bly kærminder gro.

6 Huset med de høje sale
tømres kun af skaberhånd,
må fra Himmelen neddale
som til støvet Herrens Ånd;
vi af bløde bøgestammer,
under nattergalesang,
bygge kun et gæstekammer
til en himmelsk altergang.

7 Verdens vise, jordens bolde
vel vor hytte vil forsmå,
men den største vil dog holde
nadver i den ringe vrå.
Tidlig han sig myg har krummet
barneglad i moderskød,
han, som lå i krybberummet,
bryde vil i hytten brød.

8 Thi skal herligheden vorde
større i vort lave hus
end i det med borgegårde,
som nu sunket er i grus;
hans er sølvet, hans er gullet,
mer end guld hans kærlighed,
den er Himmel-glans i muldet,
den skal vi forklares ved.

Sl 137,1-6; Hagg 2,1-9
N.F.S. Grundtvig 1825 og 1853.

Tør end nogen ihukomme

Det var meget bedre i gamle dage. Da var der fællesskab og fælles værdier, da kunne man synge, da vidste man, hvad man stod for og troede på. Da var vintrene fulde af sne og friske røde kinder og somrene fulde af lyse nætter og rent badevand. Ak ja.

Det er en gammel sang, som altid bliver sunget på ny: Længslen efter det, der var engang, guldalderen – i ens eget liv, i samfundets historie og i kirkens.

Grundtvigs salme ”Tør end nogen ihukomme” taler ind i den længsel og vender den til håb for fremtiden. Længslen er her både den almindelige menneskelige længsel tilbage og samtidig samlet i menighedens bekymring for kristendommens overlevelse og kirkens fremtid. Den bekymring var ikke mindre aktuel på Grundtvigs tid end i dag – og salmen mangedobler længslens spejling i tiden ved at tage udgangspunkt i Det gamle Testaments skildring af den jødiske menigheds mismod og frygt for fremtiden. På en måde er alene det perspektiv, at menigheden til alle tider har været bekymret for fremtiden og længtes tilbage, trøstende, og relativiserer samtidens bekymring: Herregud, menneskene har altid bekymret sig og frygtet forandring og længtes tilbage. Og Guds Ord har altid fundet nye veje og muligheder: ”.. tårne fuldmange sank i grus, / klokker end kime og kalde” (DDS 323). Kort sagt: Frisk mod, det går jo nok – det har det gjort hidtil.

Og ikke nok med det: Det evangeliske islæt i salmen – og i Grundtvigs syn på kirkens og verdens historie – er: Fremtiden bliver endnu bedre end ”de gode gamle dage”. Den bliver bare anderledes, fordi Gud skaber uforudsigeligt nyt: ”Thi skal herligheden vorde/ større i vort ringe hus/ end i det med borgegårde, som nu sunket er i grus

Zion er Jerusalem – bygget på Zions bjerg. Kirkens selvforståelse som det nye Israel, som grundlægges ikke mindst i Paulus fortolkning, betyder at kristen salmetradition, kunst og skrifttolkning ubesværet bruger Det Gamle Testaments fortællinger om Israel som for-

tællinger om kirken – det, der kaldes typologier. Der sker en spejling mellem Det Nye og Det Gamle Testamente – ikke som modsætninger, men som indbyrdes afhængige fortællinger og livsoplysning - sådan som man ser det også i billedkunsten, med et af de seneste eksempler i Bjørn Nørgaards glasmosaik i Christianskirken i Fredericia, hvor billeder fra Det Nye og Det Gamle Testaments fortællinger belyser hinanden parvis over den lodrette midterakse.

Salmen ”Tør end nogen ihukomme” henviser til to steder i Det Gamle Testamente, hvor fortvivlelsen over, at fortiden er forbi og fremtiden umulig, får udtryk: Salme 137:

*v1 Ved Babylons floder
sød vi og græd,
når vi tænkte på Zion;
v2 i poplerne derovre
hængte vi vore citere.
v3 For vore fangevogtere
krævede, at vi skulle synge,
vore plageånder krævede glædessang:
»Syng for os
af Zions sange!«
v4 Hvordan skulle vi kunne synge
Herrens sange
på fremmed jord?
v5 Hvis jeg glemmer dig, Jerusalem,
så gid min højre hånd må lammes;
v6 gid min tunge må klæbe til ganen,
hvis ikke jeg husker på dig,
hvis ikke jeg sætter Jerusalem
over min højeste glæde.*

Ifølge traditionen skildrer salmen den jødiske menigheds forivilelse i det tvungne eksil i Babylon, hvor længslen efter Jerusalem og templet fylder alt.

- Og Haggajs bog (2, 3-9), som fortæller om hjemkomsten til Jerusalem efter eksilet, hvor templet ligger i ruiner og det møjsommelige arbejde på genopbygningen begynder. Der midt i ruinhoben profeterer Haggaj:

*Er der nogen af jer, der er tilbage,
som har set dette hus
i dets tidligere herlighed?*

*Hvordan er det,
som I nu ser?
Ser det ikke ud
af ingenting?
Men fat mod, Zerubbabel!
siger Herren.
Fat mod, ypperstepræst,
Josva, Josadaks søn!
Fat mod, landets folk!
siger Herren.
Gå i gang, for jeg er med jer,
siger Hærskarers Herre.
Det var den pagt, jeg sluttede med jer,
da I drog ud af Egypten,
og min ånd bliver hos jer.
Frygt ikke!*

Dette siger Hærskarers Herre:

*Det varer kun kort tid,
så vil jeg få himlen og jorden til at skælve,
havet og det tørre land.
Jeg vil få alle folkene til at skælve,
så de kommer med deres skatte;
jeg fylder dette hus med herlighed,
siger Hærskarers Herre.
Mit er sølvet, og mit er guldet,
siger Hærskarers Herre.
Husets kommende herlighed
bliver større end den tidligere,
siger Hærskarers Herre.
På dette sted giver jeg fred,
siger Hærskarers Herre.*

I skal ikke fortvivle ved mindet om fortids storhed. Fat mod og gå i gang, for Gud er med jer.

Det er essensen af Haggajs profeti og af Grundtvigs salme. Den forløber i spændingsfeltet mellem fortvivlelsen og håbet og det nye mod: Tør I endnu huske hjertets søde morgendrom: Længslen efter Jerusalem? – Og det er i kristen sprogbrug længslen efter Guds rige.

Ja, siger salmen, vi tør godt huske Guds rige - både med længsel, fordi det endnu ikke er brudt helt igennem, og med sang, fordi det allerede er ”i sin vorden”, det vokser frem. Det er en længsel mod fremtiden og ikke til-

bage til det der var. En længsel, der giver kræfter til at tage fat og bygge på ruinhoben af det gamle tempel – bygge videre på kirken. Zions bjerg er evangeliet, hjørnesteinen er Kristus – på det bygges kirken, Zions borg. Den styrter sammen ind imellem – og må bygges op igen. Men det er ikke længere den magtfulde kirke, der skal bygges, sådan som i tidligere tider: ”Ej skal Zions bjerg sig højne/ denne gang med spir og tårn./ hyttelavt i verdens øjne/ bygges skal imod tilforn” – for idealet for kirken nu – og for Grundtvig – er ydmyghed, den ydmyghed, som Kristus har vist sig i – ligesom han blev et barn i moders skød og lagdes i et krybberum, sådan vil han også bryde brødet, holde nadver og være tilstede i hytten.

Kirken skal være en hytte af bløde bøgestammer (også her er et ekko fra Det Gamle Testamente af den såkaldte løvhyttefest (3. Mos 23, 33-36)), et gæstekammer af den lokale natur og kultur, vi nu har til rådighed, dér hvor vi er i den tid, vi er i lige nu. Ikke noget særlig fint og forkromet og slet ikke magtfuldt, men et sted, hvor Herrens Ånd er tilstede, og daler ned til støvet, d.v.s. til mennesker, der er kommet af jord og bliver til jord, og hvor Kristus holder altergang.

Og den herlighed er større end ”i gamle dage”, da kirken havde mere magt og alting set i bakspejlet var mere enkelt. Guds riges herlighed viser sig i ydmygheden, og den kommer altid fra fremtiden, overraskende som det ny Jerusalem, der kommer ned fra himlen, netop når alt håb er ude. Det håb for fremtiden og fred med fortid og nutid skal kirken forkynde. *Thi skal herligheden vorde større i vort lave hus end i det med borgegårde, som nu sunket er i grus; hans er sølvet, hans er guldet, mer end guld hans kærlighed, den er Himmel-glans i muldet, den skal vi forklares ved.*

Marianne Christiansen

349 Herren han har besøgt sit folk

Mel.: Carl Chr. Nic. Balle? 1850

Thomas Laub 1900

1 Herren han har besøgt sit folk,
natten hun blev til morgen,
Menneskens Søn, Gud Faders tolk,
slukket nu har al sorgen.

2 Frelseren lå i sorten jord
nætter såvel som dage,
men det opstandne livsens Ord
døden ej mer kan smage.

3 Kirken hun sad i enkestand,
sørged for den Enbårne,
glemte, at han i gravens land
stormede dødens tårne.

4 Deraf udsprang den bitre sorg,
ligfærd med gråd og klage,
hulken for sang på Zions borg,
nætter såvel som dage.

5 Herren han er dog sine tro,
også når de mistvi'le,
roser han lod på torne gro,
lærte os så at smile.

6 Blegt som et lig var livets ord,
dødt det os lå på tunge,
Ånd dog fra Herren i det fór,
engle derom vil sjunge.

7 Synger da med i højen sky:
Ordet stod op af døde,
lyder i Åndens kraft på ny,
tænder, så tunger gløde!

8 Lever nu op, I kristne små!
Nu er her godt at være,
alle Guds engle med os stå,
vil jer på hænder bære.

9 Frelseren lå i sorten jord,
sidder på ærens trone,
ånd og liv er til os hans ord,
glæden vor salmetone!

N.F.S. Grundtvig 1836 og 1853.

Herren han har besøgt sit folk

I forståelsen og fortolkningen af Grundtvig vender man ofte tilbage til afgørende årstal i hans lange liv. Årstal fyldt med livsmæssige, politiske, religiøse og kirkelige brydninger. I perioden 1805-08 var Grundtvig huslærer på Langeland, hvor han forelskede sig stormende i husfruen Constance Leth. Det påvirkede hans liv og digtning. Han blev romantiker. Romantikeren er stærkt optaget af at tænke alle dimensioner tilværelsen sammen, så at alt er under udvikling mod en større enhed og harmoni. Til trods for denne romantiske ambition, var der noget i Grundtvig, som ikke passede ind i denne romantiske konstruktion. Han mærkede tydeligere og tydeligere tilværelsen som fuld modsætninger, der ikke lod sig harmonisere. Modsætninger mellem liv og død, sandt og løgn, godt og ondt. Konflikterne i Grundtvigs livsforløb handlede stort set alle sammen om på det religiøse og teologiske plan at finde frem til, hvad sand kristendom er.

I 1810 rejste Grundtvig hjem til Udby fra København for at blive præst for sin far. Undervejs hjem i kroen i Vindbyholt brød han psykisk sammen, men han kom hjem og kom til sig selv. Det blev indledningen til en tid, hvor gennemtænkningen af den lutherske arv stod i centrum. I tiden herefter var Grundtvig også optaget af historiske studier. Og præget som han var af den rationalistiske teologi fra studierne på det teologiske fakultet i København, måtte han erkende, at den lutherske optagethed af Bibelen som fundament for sand kristendom ikke slog til. Grundtvig var til dels en moderne bibellæser og vidste, at der var uoverensstemmelser i Skriften, at den ikke var ufejlbarlig, og at man måtte være teologisk lærd for at få ”tingene til at passe”. Grundtvig søgte altså stadigvæk efter kriteriet for den sande kristendom. Et centralt Jesus-ord som det, der står i Johs. 3,16 – den lille bibel – var længe en ledetråd for Grundtvig.

I forbindelse med endnu en personlig krise i 1824-25 nåede Grundtvig frem til en tydeligere forståelse af, hvad sand kristendom bygger på. Ikke på romantikerens syn, ikke på Bibelens bogstav, men på menigheden. Det var i menighedens fællesskab og i gudstjenesten, at mennesker oplever den sande kristendom.

Ved de hellige handlinger som dåb og nadver mærker mennesket Gud komme én i møde – nærværende og tydelig. Det var ikke mindst studiet af kirkefædrene, der ledte ham til den såkaldte ”mageløse opdagelse”, der også inddebar, at trosbekendelsen fik en kolossal betydning for Grundtvig og grundtvigianismen.

Trosbekendelsen blev for Grundtvig det sande Jesus-ord, som det enkelte menneske og menigheden kunne bygge sit liv på. Når mennesket indfældet i menigheden bekender trosbekendelsen med munden, så bliver mennesket så at sige det, som han/hun bekender. Når ordet får mund og mæle i menigheden, så bliver ordene virkelige, dvs. de bliver levende som bekendersens virkelighed. Ordet skaber hvad det nævner, som vi mantra-agtigt siger om Grundtvigs syn på forholdet mellem ord og virkelighed. Ved at sige med på bekendelsen i gudstjenesten indfældes det enkelte menneske i en gudshistorie, der rækker helt tilbage til de første kristne. En gudshistorie, som menigheden kan indøve sig i og fortolke sit liv i.

At finde en sammenhæng mellem den første kristne menighed – den historiske menighed – og den aktuelle menighed – samtidens menighed bliver en vedvarende ambition hos Grundtvig. Dette projekt blev yderligere klarere for ham i forbindelse med de tre Englandsrejser i slutningen af 1820'erne og begyndelsen af 1830'erne. Foruden inspirationen fra den praktiske, udadventede og driftige englænder, dennes optagethed af nutiden, blev Grundtvig stærkt influeret af den angelsaksiske litteratur og teologi. Det gjorde indtryk på ham, hvorledes den nutidige litteratur og teologi omgikkes traditionen tilbage til Middelalderen og Oldkirken med en lethed, som han ikke før havde set og oplevet. Englænderen stod altså i en levende tradition, der levede ud af en bestræbelse på at nutidiggøre eller aktualisere bibelske, oldkirkelige og middelalderlige tekster på en sådan måde, at de både kunne almengøre menneskelige erfaringer og tyde dem i lyset af den kristne grundfortælling. Sagt lidt forkortet kan man sige, at Grundtvig i studiet af de historiske tekster – sange og salmer – fandt frem til litterære og religiøse arketyper, som der kunne digtes videre på i en

dansk sammenhæng. Og det gjorde Grundtvig så.

I 1837 udkom det store værk *Sang-Værk til den Danske Kirke*. Heri finder man både gendigtninger af oldkirkelige salmer og middelalderlige kvad. Han oversætter fra både latin og græsk, laver gendigtninger og skriver nye salmer. Men fælles for Sangværket er denne bestræbelse på lade tiderne tale sammen. Den fjerne fortid er ikke fjern, men nær. Historien går ikke i en linje, men i en bue. Vi rækker fra nutiden tilbage til fortiden og vice versa: Nær er fjern og fjern er nær.

Det er i dette værk, at salmen *Herren han har besøgt sit folk* indgår. Og den kan ses som et emblem på Grundtvigs program: at finde frem til en sand kristendom. Og den sande kristendom er indholdsbestemt af modsætningen mellem liv og død, godt og ondt, sandt og løgn. Og i den henseende kan man sige, at den lille bibel fra Johs. 3,16 er kriteriet på, hvad sand kristendom er:

*”Thi således elskede Gud verden, at han gav sin enbårne søn,
for at enhver, som tror på ham, ikke skal for-
tabes, men have evigt liv”*

Johannesevangeliet blev Grundtvigs foretrukne evangelium. Her er modsætningen mellem liv og død trukket skarpt op. Her er kristendommens budskab om frelse tydeligst: Kristus er den, der frelser fra synd og død.

Men eet er indholdet, noget andet formen. Den form som skal gøre evangeliet nærværende, så mennesket kan mærke og føle frelsen. Jeg har allerede nævnet dåben og nadveren som frelsens tegn i gudstjenesten. Men skriftudlægningen – prædikenen – og salmesangen får ikke med Sangværket i 1830'erne en mindre betydning, tværtimod. Som salmen her slutter med at sige: *Glæden er vor salme-tone*. Dermed siger Grundtvig, at salmen skal være en jubelsang, hvor man skal kunne høre, at den, som synger, er gået fra døden til livet. Salme er ikke bare dogmatik på vers, men ord til liv og opmuntring.

Med denne salme udfolder Grundtvig som sagt sit program om, at forskellige tider kan tale med hinanden. Jesu tid bliver samtidig med den syngendes tid. Så hvad Gud gjorde

engang, det gør han nu, når den syngende synger ordene. Således er salmen her den syngendes udlægning eller om man vil prædiken til sig selv. For salmen er en udlægning af en af de kendte fortællinger om Jesus. Ikke kun præsten prædiker for menigheden, men menigheden prædiker for sig selv, når den synger.

Salmen begynder med en genfortælling af Enkens søn fra Nain. Om enken, der har mistet sit liv – for sønnen var både hendes kærlighed og hendes fremtid og hendes støtte – og hvordan han så bliver kaldt til live. (stroferne 1-2) Dernæst lader Grundtvig enkens søns skæbne være kirkens. Det betyder, at kirken længe har siddet i enkestend og sørget over Jesu død langfredag, men glemte at han opstod påskemorgen og sendte ånden pinse-dag (stroferne 3-4). Både her og i strofe 5 udtrykker Grundtvig en skepsis overfor tidens hang til at hænge fast i bodskristendommens sorgmodige tale – at man forfalder til hulken-de sang og tvivl – og opfordrer med humoristisk underfundighed, at selv roser vokser på torne. Vi kender udtrykket, at roser også har torne, der maner den opstemte til forsigtighed. Men Grundtvig vender billedet på hovedet og giver glæden forrangen. Og glæden og opstemtheden kommer af salmens prædiken-focus: At Gud i Kristus bliver ved med at være tro, dvs. at han kommer til sin menighed som den opstandne frelser. Ordet – det store ord - som f.eks. kunne været ordet fra Johs. 3,16 eller bare Kristus selv – bliver til det lille ord i menighedens sang. Og det vil sige, at påskebegivenheden – som historisk finder sted både hos Enken i Nain og ved Jesu opstandelse – bliver aktualiseret som nærværende begivenhed, når menigheden synger med på salmen. Man kan sige, at salmen gør påske til pinse, for med pinsen bliver det, som skete i påsken reel virkelighed for disciplene. Og discipel med ånd er man, når man synger:

*Synger da med i højen sky:
Ordet stod op af døde,
lyder i Åndens kraft på ny,
tænder, så tunger gløde!*

Nu er her godt at være. Det er budskabet. Ikke engang i fortiden. Men nu!

Jørgen Demant

376 Lyksaligt det folk

Mel.: Thomas Laub 1917

1 Lyksaligt det folk, som har øre for klang
herovenfra!

Det nynner alt her på den evige sang:
Halleluja!

så alle Guds engle forundres på,
hvor himmelsk de jordiske klokker slå,
når Ånden med støvhjertets tunger
dets dybeste længsel udsjunger.

2 Lyksaligt det støv, som i Skaberens hånd
kom Gud så nær,

oplivet af ham med en kongelig ånd
til heltefærd,

begavet i nåde med hånd og mund
til gavn og til glæde i allen stund,
at ligne sin Gud på det bedste
og tale med ham som sin næste!

3 Lyksaligt det hjerte i menneskebryst
med frygt og håb,
som lifligt bevæges ved Himmelens røst
og Åndens råb!

Det værelse har i sin hytte lav
til længselen dyb som det store hav,
til håb, der sig højere svinger
end ørne og engle på vinger.

4 Lyksalig den tunge i menneskemund
med liv og røst,

som slår sine rødder i hjertelig grund
til evig trøst,
som skinner af lyset i livets ord,
som gløder af ilden på nådens bord
og skænker de hjerter, som græde,
Guds fred og den himmelske glæde!

5 Lyksaligt det folk, som har Jesus til drot,
Marias søn,

som søskende hans har de alle det godt
i lys og løn:

Guds-freden i hjerte, Guds ord i mund,
med herlighedshåbet i allen stund,
thi de, som Gud Faders udkårne,
har børnekår med hans Enbårne.

6 Lyksalig hver sjæl, som i Frelserens navn
af nådens hånd

fik bod for sin vånde og for alt savn
med liv og Ånd:

med Faderens Ånd og med Sønnens liv,
med palmernes dyd i et skud af siv,
med kraften som klarheds-beviset,
med nøglerne til Paradiset!

N.F.S. Grundtvig 1852 – 53.

Lyksaligt det folk

Denne salme af Grundtvig synges ikke så ofte. Den er ingen ørehænger hverken hvad tekst eller melodi angår; men det lønner sig at lære den, for den er dejlig at synge; og det er nogle gode ord, skønt der er dunkle passager i den. Salmen er skrevet 1852 – 1853, en af de lykkeligste perioder i Grundtvigs liv. Han var blevet gift med sin elskede Marie, og hun virkede i enhver henseende inspirerende på ham. Han var der blevet forenet med et menneske, der var lige med ham og kunne hamle op med ham. Det præger dog ikke salmen direkte, men måske indirekte for salmen er jo ”høj”. Det er måske ikke tilfældigt, at salmen og hvert vers begynder med ordet *lyksaligt*.

Lyksaligt det folk, som har øre for klang. Ordet folk er så centralt for Grundtvig. Et menneske er ikke noget i sig selv, men kun i den sammenhæng, det hører til i: slægten, folket, menigheden. Et folk er ikke en samling mennesker, de bundet til hinanden ved sproget, sangene, fortællingerne, historien.

Menigheden afløste jøderne som Guds udvalgte folk. - Et folk med mange fædrelande, men Guds rige til fælles. Folket er ikke kendetegnet ved sine egenskaber eller bedrifter, f.eks. fromhed, meninger, gode gerninger, pænt liv og opførsel, bestemt spise, påklædning osv. men ved at blive og være udvalgt af Gud. Ikke noget at prale ad, for Gud gør det hele for og med folket.

Udvælgelsen sker ved Guds ord, - og folket kan kun sige tak og råbe hurra (lovsang).

Menigheden har som andre folk sine kendetegn: sit sprog, sine fortællinger, sine sange, sine billeder, sine fester, skikke osv.

Folket er ikke en forening, men en forsamling. Man er samlet i et fællesskab, som er der før en, og som lever og ikke skal etableres.

Menigheden er således de døbte, der er samlet til gudstjeneste lige nu! - Bagefter spredes de ud i de folkelige sammenhænge, hvor de også hører til. Grundtvigs har skrevet mange Nu-

salmer. I al sin glans nu stråler... Vi er Guds hus og kirke nu.... Nu sagtelig skrid vor højtidssdag... Lever nu op I kristne små, nu er her godt at være....Nu bede vi den Helligånd..

Derfor er gudstjenesten så central.. Der lever fællesskabet nu, og der forbindes det med fortiden og fremtiden.

Salmen synger ind i os, hvad der er sket, og dermed også hvad der sker nu. Gælder altså faktisk ikke i skolestuen, men de døbte ved gudstjenesten, uafhængigt af hvad andre og de selv mener om det.

v.1

Det lyksalige folk med øre for klangen ovenfra - fra Gud - øret er ikke vores, men menighedens øre, traditionen, overleveringen, rummet.

Menighedens evige lovsang, som englenerne forundres over: Salme 89 i Bibelen indirekte citeret: *Lyksaligt det folk, der forstår at hylde dig!*

Støvhjertets længsel efter igen at forenes med Gud efter faldet, - og just det er hele gudstjenestens formål. I hjertet sidder troen, kærligheden, længslen.

Halleluja = pris Herren. Det er jo Guds selv, der fremelsker lovsangen, ikke menighedens vældige kunnen. Han giver os ord og tunge til det.

v.2

I denne strofe synges der igen om, at det jordiske menneske, skabt af støv og muld og med Guds livsånde i sig nu igen er blevet oplivet til *heltefærd*. Det betyder ikke, at de skal i krig, men skal virke til gavn og glæde og *ligne Gud*, en hentydning til den anden skabelsesberetning, hvor Gud skaber et væsen, som ligner ham selv. Denne lighed, som sætter mennesket i stand til at lytte til ord og selv udtale dem, gør, at det jordiske menneske kan tale med Gud som sin næste, altså uden nogen form for mellemlid, som man ellers kender det fra mange religioner.

v.3

Her lovprises så hjertet i et menneskebrystet. Hjertet er troens hjemsted, og igen understreges det, at det er *Guds røst* og *Åndens råb*, der skaber troen, ikke menneskets egne anstrengelser. Og skønt hjertet i mennesket er et lille værelse i den laveste hytte, så er der fint plads til længselens dyb og det store håb, fordi Gud får det til at flytte ind der.

v.4.

Den lyksalige tunge! Hvilket herligt og umuligt billedsprog: En tunge med rødder ned i hjertet. Ganske ulogisk. Men tungen kan udsige ord med liv i, fordi det henter kraft i troens hjerte, så skinner de af lyset fra livets ord, ved dåben, og gløder af ilden fra alterbordet, og skænker de grædende hjerter trøst og evig glæde. Sikken en travl og fantastisk tunge!

v.5

Det lyksalige folk! Dets drot er Jesus, Marias søn, gudbroderen, gud og menneske i ét. Han er både drot og broder, så vi deler børnekår med ham: Freden i hjertet, og Guds ord i munden – Og vi skal stadig huske på, inden vi bliver for højstemte: Det er menigheden, der synges om! Ikke om hver af os som individer. Det kan være svært at forstå og endnu sværere at fastholde i disse individualistiske tider.

v.6

Den lyksalige sjæl! - Sjælen er hele mennesket, både krop og ånd. Har fået bod for al vånede. Altså trøst for smerten ved fraværet fra Gud. Det er sket med liv og Ånd - Faderens Ånd og Sønnens Liv. Det lille sivskud, som et menneske er, bliver til en hel palme ved Guds indsats her, og det er bevist - altså den stærke tro - på evangeliets sandhed og dermed nøglerne til det tabte paradys, hvor keruben ellers holder vagt.

Arne Ørtved

402 Den signede dag med fryd vi ser

Mel.: C.E.F. Weyse 1826

1 Den signede dag med fryd vi ser
af havet til os opkomme;
den lyse på himlen mer og mer,
os alle til lyst og fromme!
Det kendes på os som lysets børn,
at natten hun er nu omme!

2 Den signede stund, den midnatstid,
vor Herre han lod sig føde,
da klared det op i østerlid
til dejligste morgenrøde,
da lyset oprandt, som Jordens bold
skal lysne udi og gløde.

3 Om levende blev hvert træ i skov,
og var så hvert blad en tunge,
de kunne dog ej Guds nådes lov
med værdelig røst udsjunge;
thi evig nu skinner livets lys
for gamle og så for unge.

4 Thi takke vi Gud, vor Fader god,
som lærken i morgenrøde,
for dagen, han os oprinde lod,
for livet, han gav af døde;
den signede dag i Jesu navn
os alle vort liv forsøde!

5 Nu sagtelig skrid, vor højtidsdag,
med stråler i krans om tinde!
Hver time til Herrens velbehag
som bække i eng henrinde,
til frydelig sig til sidst de sno
op under de grønne linde!

6 Som guld er den årle morgenstund,
når dagen opstår af døde,
dog kysser os og med guld i mund
den liflige aftenrøde,
så tindre end må det matte blik,
de blegnede kinder gløde.

7 Så rejse vi til vort fædreland,
dér ligger ej dag i dvale,
dér stander en borg så prud og grand
med gammen i gyldne sale;
så frydelig dér til evig tid
med venner i lys vi tale.

Nordisk dagvise 14. årh. Dansk 1569.
N.F.S. Grundtvig 1826 og 1846.

Den signede dag

Stemningen i denne salme er lys. Salmens grundstemning er glæde. Fra først til sidst udtrykkes et livsoverskud, som kommer af den godhed, som Gud lader strømme imod mennesket. Det er Gud som lysets og livets Gud, vi her synger om.

Denne grundstemning af glæde understreges først og fremmest af den scene, som salmen begynder med. Det er morgen. Digter-jeg'et eller rettere sagt digter-vi'et befinder sig et sted, hvor solen står op, måske ude ved havets kant (jfr. den senere morgensalme af Jakob Knudsen *Se, nu stiger solen af havets skød*). Den første strofe viser allerede her en solglæde, som munder ud i lovsang til Gud. Naturen er stadigvæk for Grundtvig et spejl for fortolkningen af forholdet mellem Gud og menneske. Og det er karakteristisk for Grundtvig, at naturfølelse og kristen tydning blandes. Hele salmen igennem oplades den religiøse dimension af en stærk henvisning til naturen. Salmen er en gammel middelaldervise (oprindeligt også Mariavise), hvor forholdet mellem naturfølelse og kristen gudstilbedelse ligger tæt op af hinanden. Grundtvig er ikke bange for at lade såkaldte hedenske træk fra denne middelaldervise gå med ind i et kristent salmeunivers. For her døbes det hedenske. Hvilket jo kendes fra hele Grundtvigs øvrige digterunivers, at hedenskab og kristendom fortolker hinanden, ligesom menneskeliv og kristenliv, natur og kultur fortolker hinanden.

Hvilke naturbilleder bruges, og hvad betyder det for fortolkningen af forholdet mellem Gud og menneske? Solen og lyset er et centralt naturbillede i salmen. Solen står på himlen, den sender sine stråler ned over jorden. Fra solen kommer lyset. Der sættes altså fra begyndelsen en vertikalitet ind i salmen, som understreger hvor det hele begynder, nemlig i himlen. Himlen og Gud er begyndelsen. Fra solen som fra Gud begynder det hele. Som solen er ophav til alt liv sådan er Gud altings ophav. Se på solen og du ser ind i Gud. Stil dig i lyset fra solen og du bliver et lysets barn.

Sådan er Gud, fuld af lys og varme. Med Gud begynder dagen efter natten.

I 2. strofe sættes denne vertikalitet sammen med et ganske bestemt sted på jorden. Solens bane ramte et bestemt sted på jorden, således at himlen tog jorden til sig. Eller omvendt, jorden blev lyst op ved, at solens lys kravlede ind i et ganske bestemt menneske, nemlig Jesus fra Nazareth. Med 2. strofe bliver vi mindet om anden trosartikel sådan som vi i første strofe bliver mindet om første trosartikel. Men bemærk venligst, at de to dimensioner ikke spilles ud imod hinanden. Solguden og solsønnen hører sammen, og der står ikke noget om, at solsønnen kommer på baggrund af et syndefald, hvilket er med til at forstærke fornemmelsen af livsoverskud. Og når solen i den grad sætter sig igennem og får mere og mere magt, er det med til at understrege stigningen i salmen mod slutningen. Højtiden vokse med dagen! Dagen bliver selvfølgelig kortere, og dog bliver solen ved med at lyse. Efter dagen, helt ind i natten. Solen og lyset bliver med den kristne tydning fuld af evighed. Den kosmiske horisont bliver eviggjort, og således bliver menneskets livshorisont spejlet i naturen sat ind i et evighedsperspektiv. Lyset tager ikke af, men til!

At lyset tager til og ikke af ses tydeligst i den afsluttende strofe. Her er vi ved afslutningen af dagen. Ved aftentid. Her stiller digter-vi'et sig igen og skuer ud imod horisonten og ser ind i aftenrøden. Og i dette syn udvides evighedsperspektivet – altså til livet efter døden. Et eskatologisk blik. Her tegner Grundtvig så billedet af evigheden som en stort, prægtigt og skinnende slot, hvor mennesker omgås hinanden som i et venskabeligt samvær. Omgivet af lys! Som mennesket i begyndelsen er badet i lys, sådan er det også i slutningen. Det begynder og ender i lys!

Til det centrale billede af lyset føjer sig billedet af et blødt landskab med bække, der løber op imod en skov af lindetræer (strofe 5) Dagen er badet i lys, og dag føjes til dag som en bæk af vand. Som vandet løber ned gennem bækken, sådan går tiden, men tiden løber ikke bare 'ud', men snarere 'op'. Tiden bliver fyldt

af mere og mere, det går ikke mod afslutningen, men mod fuldendelsen. Landskabsbilledet er et fuldendelsesbillede. Et billede af det sted, hvor man har 'hjemme'. På den måde bliver 'tiden' ikke set som en dimension, hvor vi som mennesker taber og mister, men som en dimension, hvor vi vinder og vokser.

Endelig er der ud over disse to naturbilleder af solen/lyset og bækken/lindetræet så billedet af lærken. Lærkesang og morgensang er sammenlignelige størrelser. Morgensang forstået som lovsang. Fuglen er et centralt motiv i Grundtvigs salmer (jfr. DDS 41 og 91). I salmen *Alt hvad som fuglevinger fik* (DDS 10) er på menneskesjælen i familie med fuglen og englen:

*Min sjæl, du har af alt på jord
i tanken og din tunges ord
de allerbedste vinger,
og friest er dit åndefang,
når dybt du drager det i sang,
så højt i sky i det klinger*

*Og sig det til hver fugl på jord,
og sig til alle engle kor,
hvis sang livsaligt klinger,
at du med dem i væddestrid
vil prise Gud til evig tid
for ånde, røst og vinger!*

At have fuglevinger gør én i familie med englen, der også har vinger. Fuglesang og englesang kan mennesket komme i samklang med via sangen. At være lysets barn er at være et englebarn, og når man er det, kommer man tættest på det guddommelige ophav ved at synge. Det vingede væsens livsytring er nemlig sang. Med billedet af lærkesangen viser Grundtvig, hvilken dimension, mennesket ytrer sig i i forholdet til Gud, nemlig i lovsang.

Skulle man samle op på billeder med henblik på betydningsgodtgørelse, så ville det være på denne måde: Der er en bevægelse *fra* himlen *til* jorden *mod* himlen. Fra himlen kommer solen og lyset (str. 1) og Jesus (str. 2), og denne himmel lyser jorden i kuld og køn, så-

ledes at mennesket kan leve i tillidsfuldhed og åbenhed i verden. Og når den jordiske bevægelse lakker mod enden, så vises bevægelsen tilbage mod himlen. Jorden er således indskrevet i en himmelsk bevægelse, der giver salmen lethed blandet med højtidelighed. Hvilket ikke mindst kommer af naturbillederne.

Alle billeder er med til at understrege stemningen af glæde. Her er livsoverskud. Der er en tone af glæde, frihed og mildhed. I kristen forstand er bevægelsen fra himlen til jorden udtryk for den grundlæggende kristne guds- og kærlighedsforståelse: At Gud kommer til mennesket. Salmen udtrykker hermed et lyst og tillidsfuldt gudsforhold. Gud kender sin skabning som et lysets barn. Et menneske med kraft og energi. Med liv og lyst. Mennesket er i Guds hånd. Mennesket er ikke usselt eller underdanigt. Associationerne omkring mennesket som sammenlignet med lærken er tværtimod et menneske tilkendt stor frihed og selvstændighed.

Jørgen Demant

411 Hyggelig, rolig

Mel.: L.M. Lindeman 1840

J.A. Gether 1860. Otto Mortensen 1982

1 Hyggelig, rolig,
Gud, er din bolig,
inderlig skøn.
O, hvor mit hjerte
længes med smerte,
sukker i løn
efter at gæste din helligdom prud,
efter at bo hos den levende Gud!

2 Godhedens kilde!
Årle og silde
gæstmild er du.
Ved dine sale
spurv møder svale,
kom det i hu!
Som ved dit alter den kvidrende fugl
und i dit tempel din tjener et skjul!

3 Hos dig at bygge
højeste lykke
kaldes med ret;
dér lyster tunge
altid at sjunge,
vorder ej træt,
til ikke lægger og tager ej fra
glædens det evige halleluja.

4 Alt dog hernede
lykkelig hedde
skal, hvo dig tror:
I Himmerige
tør han indkige
frit på dit ord,
ja, i hans hjerte fra tårernes dal
trappe du bygger til Himmerigs sal.

5 Lykkes og trives,
styrkes, oplives
skal dine små,
vokse i kræfter,
stige derefter,
højeloft nå,
himle, hvor øjet, som græder ej mer,
gudernes Gud i sin herlighed ser!

6 Tusinde døgne,
verdslige, søgne,
gyldne for kød,
kan de vel ligne
én dag af dine,
som vi dem nød,
når under sang med dit vingede ord
sjælen af by over stjernerne fór?

7 Ej vil jeg bytte,
Gud, i din hytte
tiggerens plads
bort for det sæde,
stolte beklæde
højt i palads.
Godt ikke fattes, hvem du haver kær,
lavt er ej bænket, hvem Gud sidder nær.

Sl 84

N.F.S. Grundtvig 1836.

411 Hyggelig, rolig

”Hyggelig, rolig”. Det lyder meget dansk. Sådan lidt kaffe og blødt brød foran fjernsynet-agtigt. Men Grundtvig har nu fundet inspirationen til sin salme et helt andet sted, nemlig i Det Gamle Testamente. Nærmere bestemt i en såkaldt Davidssalme (Salme 84), der som så mange andre af de gammeltestamentlige salmer, handler om templet i Jerusalem, også kaldet Zion.

”Hvor er din bolig vidunderlig, Hærskarers Herre”, digter salmisten, og fortsætter med at udmale, hvor meget og hvor intenst han længes efter at bo der. Ja, hvordan hans hjerte og krop ligefrem råber efter at kunne være hos den levende Gud.

Grundtvig længes også, og med næsten de selv samme ord, bl.a. om den privilegerede spurv og svale, der færdes der, hvor det er så godt at færdes. Hans længsels mål er dog ikke, som salmistens, Israels tempel, men den kristne kirke – eller rettere: gudstjenesten som den forrettes i den kristne kirkes danske underafdeling, den ”folkemenighed” han selv er en del af, og han som dansk salmedigter låner sin stemme. For hvor jødefolket engang vidnede om Gud, er forkyndelsen nu, vil Grundtvig sige, lagt i munden på os her i Danmark. Nu er det vores tur.

Derfor det meget danske udtryk ”hyggelig”, og derfor er det måske også, at så mange synes, at den her gammeltestamentligt inspirede salme klinger særligt dansk.

Salme 84 er en såkaldt ”Valfartssalme”, dvs. den er blevet sunget under de jødiske valfartsfester, hvor man begav sig af sted til helligdommene, ikke mindst templet i Jerusalem. ”Lykkelige de mennesker, der har deres styrke i dig, / de som har i sinde at drage på valfart”, lyder det i vers 6. Også hvad det angår, tager Grundtvig tråden op, men igen gør han det på sin måde. Valfarten som han fortolker den, og som han lader os synge om den ved søndagens gudstjeneste, finder nemlig sted i et både mindre, dagligdags og langt større, himmelsk perspektiv end den gammeltestamentlige salmist udlægger det.

For, på den ene side, handler valfarten for Grundtvig om den rejse vi foretager mellem vugge og grav i det her jævne menneskeliv. En rejse vi får styrke til at gennemføre, når vi

går til gudstjeneste og nyder nadverens rejsekost. På den anden side, så er det menneskelivets endemål ikke et hus bygget af hænder, eller for den sags skyld døden, men det Guds rige, hvor vi til sidst skal samles ansigt til ansigt med Ham..

Det er altså ikke den magelige ro og hvile, men livets rejse, som den anskueliggøres med gudstjenesten, særligt med dåben og nadveren, der er hovedsagen i ”Hyggelig, rolig”.

Vigtige er derfor linjerne i vers 4, hvor Grundtvig skriver om den troende, at han her nede – dvs. i dette jordeliv – frit tør se hen til (”indkige”) det himmelske liv i himmerige ”på dit ord”.

Ordet er hos Grundtvig oftest trosbekendelsen, der forbinder kristne til alle tider. Trosbekendelsen er som indgangsdøren til den kristne tro. Det er med det ord, som det lyder ved dåben (og gentages ved hver eneste gudstjeneste), at vores rejse begynder, og det er med det, at vores rejse får kurs og retning og vi roligt kan tro på, at vi når dens endelige mål hos Gud i hans evighed.

Derfor siger Grundtvig om enhver, der har hjemme på trosbekendelsens grund: ”Ja, i hans hjerte fra tårernes dal / trappe du bygger til Himmerigs sal”. Selv når man er ked af det og tilværelsen ikke ligefrem fremstår som en indbydende morgengave, så bygger Gud med trosbekendelsens ord og indhold, ligesom en trappe, der fører os til en virkelighed, hvor døden ikke bider og mørket og tabet ikke har noget at betyde.

Trappen minder os om stigen Jakob så i sin drøm, en stige der gik lige lukt ind i himmelen, men den kan også minde os om de trin op til alteret, man kan se i langt de fleste danske kirker. Det der fremstår så almindeligt og udramatisk kan Grundtvig få os til at se på med andre øjne. Det store i det små. Nogle rå sten-trin i en gammel landsbykirke, til en stilfærdig gudstjeneste en grå søndag morgen i november får pludselig en helt anden og dybere betydning. Fra bæk til alter, fra jord til himmel: livsrejsen der får evighedens perspektiv for den, der har hjemme hos Gud.

I vers 5 uddyber Grundtvig, at det gør noget ved os små, når vi er undervejs med store Gud: Vi lykkes og trives, styrkes og oplives, vi vokser i kræfter og stiger, indtil vi når ”højeloft” (kirkens loft der er billede på Guds

evighed), hvor vi skal se Gud, som han er. Vi skal se og ses fuldt ud, som Paulus skriver. M.a.o. i gudstjenesten tanker vi op, vi går styrkede derfra, får flere kræfter til næste tårn, vinder måske i troens indsigt. Det er godt at gå i kirke.

For så vidt et helt reklamefremstød fra Grundtvigs side. Men det er værd at holde fast ved. Både overfor dem der mener, at kirkegang er overflødig eller mindre vigtigt eller snak hen over hovedet på folk. Men bestemt også når nogen vil påstå, at man skal være særligt meget kristen for at gå i kirke og føle sig hjemme i gudstjenesten.

Til de første kan man sige med Grundtvig, at hvis vi deltager og er til stede og lytter, når vi ber, synger salmer eller bekender troen, så lukker gudstjenesten sig op og bliver til spillevende liv og nærvær. Og eftersom vi er glemsomme og gang på gang, af den ene eller den anden grund, falder tilbage i det gamle mørke, så er det vigtigt at komme tilbage og høre og synge om, hvad det er, dét med Gud og os. Så farer sjælen af by, langt over alle stjerner, som der står i vers 6.

Til de andre (og bestemt også til os selv) kan vi sige, at hvad kristendommen angår, der begynder vi altid som spædbørn. Ikke som stærke og overbeviste troende. Vi er altid på vej. Og derfor kan vi alle være med: Hyggeligt, roligt.

Henrik Wigh-Poulsen

561 Jeg kender et land

Mel.: Thomas Laub 1907

Otto Mortensen 1982.

1 Jeg kender et land,
 hvor håret ej gråner, og tid har ej tand,
 hvor solen ej brænder, og bølgen ej slår,
 hvor høsten omfavner den blomstrende vår,
 hvor aften og morgen går altid i dans
 med middagens glans.

2 O dejlige land,
 hvor glasset ej rinder med tårer som sand,
 hvor intet man savner, som ønske er værd,
 hvor det ikkun fattes, som smertede her!
 Hvert menneske søger med længsel i bryst
 din smilende kyst.

3 Forjættede land!
 Du hilses i morgenens spejklare strand,
 når barnet mon skue din skygge fuldskøn
 og drømmer, du findes, hvor skoven er grøn,
 hvor barnet kan dele med blomster og siv
 sit smil og sit liv.

4 O flygtige drøm
 om evigheds-øen i tidernes strøm,
 om templet for glæden i tårernes dal,
 om halvgudelivet i dødningsesal!
 Med dig fra de fleste henfarer på stand
 de levendes land.

5 O skuffende drøm!
 Du skinnende boble på tidernes strøm!
 Forgæves dig skjalden med mund og med pen
 af glimrende skygger vil skabe igen.
 Når skyggen er ligest, da hulker de små,
 som stirrer derpå.

6 Fortryllende drøm
 om evigheds-perlen i tidernes strøm!
 Du gækker de arme, der søger omsonst,
 hvad hjertet begærer, i billed og kunst,
 så varigst de kalder, hvad sikkert forgår
 som timer og år.

7 O kærligheds Ånd!
 Lad barnlig mig kysse din strålende hånd,
 som rækker fra Himlen til jorderigs muld

og rører vort øje med fingre som guld,
 så blålig sig hæver bag buldrende strand
 det dejlige land!

8 O himmelske navn,
 som åbner for vores din hellige favn,
 så Ånden, usmittet, kan røre ved støv
 og levendegøre det visnede løv!
 O lad mig nedknæle så dybt i mit ler,
 at Gud mig kun ser!

9 O vidunder-tro,
 som slår over dybet den hvælvede bro,
 der isgangen trodser i buldrende strand
 fra dødningshjem til de levendes land!
 Sid lavere hos mig, du højbarne gæst,
 det huer dig bedst!

10 Letvingede håb!
 Gudbroder, genfødt i den hellige dåb!
 For rejserne mange til landet bag hav,
 for tidender gode, for trøsten, du gav,
 ld så mig dig takke, at glæde jeg ser,
 når håb er ej mer!

11 O kærlighed selv,
 du rolige kilde for kræfternes elv!
 Han kalder dig Fader, som løser vort bånd,
 al livskraft i sjælen er gnist af din Ånd,
 dit rige er der, hvor man død byder trods,
 det komme til os!

12 Vor Fader så huld!
 Du gerne vil trone i templet af muld,
 som Ånden opbygger i Midlerens navn,
 med rygende alter i menneskefavn,
 med himmellys-bolig af gnisten i løn
 til dig og din Søn.

13 O kristelighed!
 Du skænker vort hjerte, hvad verden ej ved,
 hvad svagt vi kun skimter, mens øjet er blå,
 det lever dog i os, det føler vi godt:
 Mit land, siger Livet, er Himmel og jord,
 hvor kærlighed bor.

N.F.S. Grundtvig 1824.

DE LEVENDES LAND

Året er 1824. Grundtvig har gennemlevet en af sit livs hårdeste kriser. Både psykisk og sjæleligt har han været hårdt prøvet. Angsten har redet ham som en mare; anfægtelserne har kastet ham ud i dyb fortvivlelse; mørket omsluttede ham både dag og nat, og der var intet håb, ingen trøst at hente noget steds. Da sker det pludselig i adventstiden 1823, at det hele letter, og lyset bryder igennem. Han beskriver det selv med Paulus' ord fra en epistel til søndagen: "Natten er forbi, dagen er kommet nær".

Det kommer til at virke som en mægtig befrielse, selvom han flere gange de næste måneder får mindre tilbagefald. Han giver sig i kast med at beskrive, hvad der er sket i et kæmpe-digt på 312 vers, Nyaars-Morgen. En poetisk profetisk vision, hvori tingene afklares for ham. Alt det, han har kæmpet med i nattens mørke, lyses op i en helt ny forståelse af kristendom og menneskeliv.

Midt i denne hektiske periode skriver han digtet *De Levendes Land*. I første omgang blev det blot skrevet til skrivebordsskuffen; måske fordi han betragtede det som et personligt opgør med sit hidtidige livsgrundlag; men digtet rækker langt ud over personlige erfaringer, idet det beskriver et helt banebrydende syn på kirke og kristendom og dettes forhold til menneskelivet. Det er næsten som en programerklæring for Grundtvigs senere salmedigtning.

Allerede i sin form antager digtet skikkelse af et opgør ikke blot med hans egen fortid, men også med kirkens fortid, idet han bruger samme versemål som i Kingos mægtige barokepos *Far verden, far vel*. Den verden, som Kingo her siger farvel til, er den verden, som vi mennesker lever i og former. Med stærke ord forkaster han denne verden og vender sig mod den himmelske i *Abrahams skød*.

Det er denne forkastelse af det skabte menneskeliv, Grundtvig gør op med. Han søger mod en form for anerkendelse af det jordiske, samtidig med at han som Kingo er fuldstændig bevidst om, at der er noget galt: Syndefaldet har bragt uorden i skaberværket.

Vi har i os en dyb fælles erindring om paradislivet. Et liv sådan som det var tiltænkt os fra Skaberens hånd, før vi satte det hele over-

styr. Det beskrives i digtets første tre strofer. Egentlig et liv, som det vi kender her i smukkeste udgave uden forgængelighed og alt det, der nedbrydes og tilintetgøres her: Håret gråner ikke, og høsten omfavner den blomstrende vår. Et liv hvor man intet savner, og hvor kun det, som smerter her, ikke findes. *Hvert menneske søger med længsel i bryst din smilende kyst*. Men vi kan jo kun længes efter noget, som vi har kendskab til på en eller anden måde. Barnet kender landet allerbedst, fordi det med sin umiddelbarhed er så nær på naturen; og dog er det kun en skygge af landet også barnet oplever.

Det voksne menneskes drøm om at genskabe dette land her på jorden er imidlertid helt umulig. Vi kan ikke skabe en *evighedsø midt i tidernes strøm*. Og drømmen er ikke blot umulig, den er også farlig, for jo mere vi drømmer, des mere mister vi kontakten med de levendes land. Vi skal leve her midt i forgængeligheden med de smerter og tårer, der nu en gang findes.

Også kunstnerne prøver at forfølge denne drøm; men det er forgæves. De kan måske nok komme tæt på, men *når skyggen er ligest, da hulke de små, som stirrer der må*. Da må vi smerteligt erkende, at det er en skuffende drøm. Denne strofe (nr. 5) er et opgør med romantikkens kunstsyn, som Grundtvig også var fanget ind af i sine unge dage.

I strofe 6 strammes tonen for alvor omkring de kunstneriske bestræbelser på at skabe en *evighedsperle i tidernes strøm*. Det er og bliver forførende narreværk, og det forgår som timer og år.

Fra strofe 7 og digtet ud sker der en afgørende vending, idet paradislivet på forunderlig vis viser sig alligevel at kunne manifestere sig i denne jordiske tilværelse. Faktisk er der i denne opbygning af digtet også en parallel til Kingos digt. Ikke så kunstfærdigt udført som Kingo, men alligevel en genvinding af det tabte eller forkastede. Men hvor Kingo genfinder det tabte i en hinsidig tilstand i *Abraham skød*, så genfinder Grundtvig det tabte her i vort jordiske liv. Det er bemærkelsesværdigt, fordi han i det foregående helt har forkastet muligheden for, at det kunne finde sted. Når det kan lade sig gøre, er det, fordi Gud selv skaber den ny mulighed i os og for os.

I strofe 7 taler han om kærlighedens ånd, som rækker ned i jorderigs muld og *rører vort øje med fingre som guld*, et smukt billede på en tro, der vederfares et menneske, uden at det selv har været i stand til at fremkalde den. Men i det øjeblik øjet er blevet berørt af de gyldne fingre, så ser man det dejlige land hæve sig bag den buldrende strand.

Det himmelske navn (str.8), som lader os modtage denne himmelske velsignelse, er Kristus. Det navn som indpodes i os ved dåben, så vi bliver ét med Gud gennem det navn, og forgængeligheden overvindes: *Det visnede løv levendegøres*. Det er ikke os, der hæver os op til Gud; vi skal netop nedknæle dybt i vort ler (en hentydning til, at Adam skabes af agerjordens muld, gentaget ved begravelsen: *af jord er du kommet*). Vi skal med andre ord overgive os til vores menneskelighed, for i den finder Gud os.

”Så er da tro, håb og kærlighed, disse tre; men størst af dem er kærligheden”. Disse ord af Paulus fra Korintherbrevet er stroferne 9 – 11 viet til. Han starter med *vidunderetroen*, der kan slå bro over isgangen ved den buldrende strand, som skiller det jordiske liv fra de levendes land. Igen er der tale om en tro, som Gud skaber i mennesket, ikke en som de selv tilkæmper sig.

I strofe 10 taler han om Guds håb i os. Altså ikke vore egne forfængelige håb, men det håb som skænkes os i dåben, hvor Kristus bliver vores bror. Det er et håb, der skænker os mulighed for med ham at besøge *landet bag hav*. Når håbet tilsyneladende forsvinder ved strofens slutning, så skyldes det, at håbet afløses af glæde, når alting går i opfyldelse med den endelige forening med Kristus.

Kærligheden er den største, skriver Paulus. Det tilslutter Grundtvig sig. Gud er kærlighedens ophav, og med den skænkes mennesket al dets livskraft, og dets liv bliver til et Gudsrige midt i forgængeligheden. Guds rige er nemlig der, *hvor man død byder trods!* Det sker, når et menneske slipper alt sit eget og forenes med Gud i kærlighed. Det er den kærlighed, vi beder om i Fadervor: *Komme dit rige*, den bøn som afslutter denne strofe.

Strofe 12 er en henvendelse til Gud: *O Fader så huld!* Vi takker Gud, fordi han gerne vil *trone i templet af muld*. Det er mennesket, der er dette tempel; og det er vel at mærke et tem-

pel, som Gud selv bygger ved hjælp af *Middle-ren*, det vil sige Helligånden. Grundtvig fortsætter i dette billede af mennesket som et tempel, for i et tempel er der naturligvis også et alter med et rygende offer på. Det er et dristigt billede, der skal vise, at forvandlingen af mennesket er fuldstændig og til Guds ære.

Det er dermed et helt nyt kirkesyn uafhængigt af præster og myndigheder; det er menneskene, menigheden, der bærer kristendommen og evangeliet om Guds kærlighed videre gennem generationerne, og her er dåben afgørende. Nogle år senere opdager Grundtvig betydningen af Trosbekendelsen, som den lyder ved dåben, som noget helt afgørende i denne menneskelige og kristelige kirke.

Den afsluttende strofe handler så om vores kristelighed. Altså dette at vi ligner Kristus, er lig med ham så at sige. I denne kristelighed får vi alt det tabte tilbage. Alt det, som vi forgæves stræbte efter, skænkes os her; og verden ved ikke af det, fordi den jo arbejdede forgæves på at skabe det hele. Det lever altså i os på trods af syndefaldet og uddrivelsen af paradiset. Og digtet toner ud i den forening af det jordiske og det himmelske, som er den afgørende grundtanke og skiller det fuldstændig fra Kingo tankegang: *Mit land, siger Livet, er Himmel og Jord, hvor kærlighed bor*.

Arne Ørtved.

674 Sov sødt, barnlille

Mel.: Thomas Laub 1915

1 Sov sødt, barnlille!
Lig rolig og stille,
så sødelig sov
som fuglen i skov,
som blomsterne blunde i enge!
Gud Fader har sagt:
Stå, engle, på vagt,
hvor mine de små er i senge!

2 Gudsfingrene grande
slog kors for din pande,
Guds Enbårnes røst
slog kors for dit bryst,
thi skal ingen djævel dig skade;
nu kan i din dåb
med saligheds håb
din sjæl og dit hjerte du bade.

3 Læg hænderne sammen,
da lægger sig amen
til Frelserens bøn,
som stiger i løn
og lyder, hvor englene kvæde;
i Himmerigs kor
det lille Guds-ord
omfavne Guds engle med glæde.

4 De råbe, de sjunge:
På jordklimpens tunge
et ord af Guds Søn
er blevet til bøn,
svang hid sig på åndedræts-vinger;
Gud Fader i løn,
sig ja til den bøn!
Fra lavland livsalig den klinger.

5 Og alle de købte,
i Jesu navn døbte,
som striden har stridt,
som døden har lidt,
gik ind til den evige hvile,
istemme så lydt
halleluja nyt,
at englene tie og smile.

6 Da drypper som duggen
der manna på vuggen
til barnet på jord
fra englens bord,
du finder med smil det i morgen;
og klarøjet brat
du siger godnat
til tvivlen og frygten og sorgen.

7 Sov sødt, barnlille!
Lig rolig og stille,
og nyn på det navn
med nåden i favn,
al jorden til salighed givet!
Nyn: Jesus er min,
så favr og så fin,
min Jesus er lyset og livet!

N.F.S. Grundtvig 1844, 1850 og 1864.
Bearbejdet 1872.

Sov sødt, barnlille

Det er nyttigt med en lille anekdote, hvis man skal tættere ind på livet af salmen ”Sov sødt”, barnlille.

Salmen er forfattet i 1844. Grundtvig gik den sommer rundt i en voldsom depression. ”...den mindste byrde hviler centnertungt på mig”, skrev han til stiftsprovsten.

På en rekreatjonsrejse hvor vejen gik forbi adskillige sjællandske præstegårde blev hans elendighed tydelig for værtsfolkene. Ikke mindst fordi depressionen blandedes med selvopgør og svære anfægtelser.

Vennen Gunni Busck, der var præst i Stiftsbjergby, fortæller, at Grundtvig på et tidspunkt var forsvundet og at man senere fandt ham liggende på knæ ved en vogn med hænderne foldet på vognhjulet, bedende og grædende.

Men undervejs på samme rejse blev salmen, senere kaldet ”Gudsbarnets Vuggesang”, til, og i den fornemmer man en grundtone af den dybe taknemlige ydmyghed, der ifølge øjenvidner afløste de voldsomme anfald af anfægtelse.

Senere på året skriver Grundtvig i et brev til en anden ven og præstekollega om vuggevisen ”for Guds-Barnet i Jordens Moder-Skiød”, at ”selv de smaa Forskjelligheder i den er Hovedbegivenheder” i hans ”aandelige Liv”, og derfor vil han nedskrive den i sin helhed, som den ”nu daglig lyder i min Ensomhed hos Vorherre”.

Vi har altså at gøre med en salme der på den ene side har den strengt personlige erfarings karakter, men som på den anden side kan synges af menigheden i fællesskab. Og dét meget ofte i forbindelse med barnedåb, hvor den lille ny skal indlemmes i samme fællesskab.

”Sov sødt, barnlille” har både noget privat, individuelt og noget fælles i sig. Umiddelbart fornemmer man sagtens, at Grundtvig her beskriver en ro, som pludselig kan falde over et oprørt sind. En tilstand vi kender fra vores eget, og som vi nogle gange kan længes efter. Den traditionelle vuggesang rammer jo netop den stemning af fredfyldthed. Og derfor er det vel også, at vi nogle gange, selv som voksne erfarne mennesker, svømmer småsentimentalt hen til den, når vi hører den eller synger den

for vores egne små. Vi længes efter barnekår, at blive som børn igen.

Grundtvig anslår den folkelige vuggesangs grundtone meget præcist i sit første vers: ”Så sødeligt sov / som fuglen i skov, /som blomsterne blunde i enge”.

Tænk som det lille barn at være trygt tilstede i verden!

Men de fredfyldte barnekår Grundtvig – og vi andre – længes efter, og som han tydeligvis forsøger, at vugge sig selv tilbage i midt i de opslidende kampe med sig selv, er andet og mere end virkelighedsflugt, ønsketænkning og romantik. Det bliver tydeligt allerede med andet vers, hvor det fremgår, at der er en årsag til barnets ro og søde søvn: ”Guds fingre grande / slog kors for din pande, / Guds enbarnes røst / slog kors for dit bryst”. For med de ord knytter Grundtvig an til det, der sker med enhver af os i dåben med korstegningen og fadervor. Med dåben er du altså udenfor det ondes rækkevidde. Ingen ydre eller indre djævel kan skade dig, fordi du i al evighed hører Gud til som hans eget barn.

Og selvom den dåb fandt sted for mange år siden og du intet kan huske af den, kan du ”bade” i den – dvs. gøre den nutidig og nærværende, når du folder dine hænder og beder dit fadervor. For så beder du jo med på den bøn, som Guds egen søn lærte os at bede, og den kan Gud kun lytte til. Den vinder direkte indgang hos ham. Hans engle omfavner den med glæde (sidste linje af vers 3). I den er der direkte kontakt mellem himmel og jord (”lavland”), (sidste linje af vers 4). Med fadervor (”det lille Guds-ord”) beder du dig ind i Guds faderfavn, som en dansk teolog og Grundtvigkender engang har formuleret det.

Og som sagt, nok er det en troens indsigt, der er kommet til Grundtvig og har givet ham personligt fred midt i kamp og strid. Men han har den til fælles med alle døbte mennesker. Om de er levende eller døde hører de Gud til som hans børn. Kristus har løskøbt os alle fra ondskab og fortræd. Grundtvigs taknemlighed opluges og overdøves af en lovsang fra alle dem, der gik forud for ham og erfarede det samme som ham. I bruset fra den lovsang, må selv englens tie og nøjes med at smile stiltfærdigt dertil. Fordi Jesus har bragt os så nær Gud, har de for så vidt ikke noget at skulle have sagt.

Grundtvig har altid den her store altomspændende lovsang på tværs af tid og rum med i sine salmer. De udgør et stort hus vi alle kan træde ind i og være i. Og døren til det hus er hverken lille eller snæver. Den udgøres af vores dåb.

En anden ting: Når Grundtvig skriver sine salmer trækker han konstant og hele tiden på Bibelens mange fortællinger og billeder. Det ses ikke mindst i vers 6, hvor han henviser til beretningen om israelitterne i ørkenen. De sultede, og Gud lod om natten manna falde over deres lejr. Sådan nærer han også sit barn, altså enhver døbt, med nadverens brød. Og på samme måde som du finder fred i mindet om din dåb, siger du farvel til ”tvivlen og frygten og sorgen” i nadverens måltid. I dåben begyndte dit liv som Guds barn. Her, i måltidet som det nydes ved søndagens højmesse, finder du styrke og kræfter til din videre vandring gennem tilværelsen. Man kan lidt plat kalde det for den kristnes madpakke til tilværelsens lange rejse.

Så til sig selv og til enhver, der kæmper sine hårde sjælekampe, kan Grundtvig sige. ”Lig rolig og stille” og nyn Jesu navn. For det er Jesus der har bragt det her i stand. Det er ham, der har givet os dåben og nadveren som tegn på, at vi hører Gud til, og at vi derfor ikke skal være bange.

Henrik Wigh-Poulsen